

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

I hvilken grad ivaretas påtalemyndighetens objektivitetsplikt ved etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn?

Benedikte Almendingen Svensson

Liten masteroppgave i rettsvitenskap, høst 2019 (JUR-3902)

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema, problemstilling og begrepsavklaringer.....	1
1.2	Aktualitet.....	3
1.3	Metode.....	5
1.4	Avgrensning	6
1.5	Den videre fremstillingen.....	6
2	Etterforskning	7
2.1	Innledning.....	7
2.2	Etterforskning iverksettes.....	7
2.2.1	Straffeprosessloven § 224.....	7
2.2.2	«... anmeldelse eller andre omstendigheter».....	7
2.2.3	«... er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.»	9
2.3	Forholdet mellom politi og barnevern ved etterforskning	11
2.4	Etterforskningens gang	13
3	Tilrettelagte avhør	14
3.1	Generelt.....	14
3.2	Skal barnet avhøres?	14
3.2.1	Beslutning om tilrettelagt avhør.....	14
3.2.2	Annen bevisføring?	16
3.2.3	Beslutning om tilrettelagt avhør av barnet i forslag til ny straffeprosesslov	18
3.3	Tidsfrist for gjennomføring av avhør.....	18
3.3.1	Innledende.....	18
3.3.2	«.. tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser».....	19
3.3.3	«... som var nødvendige».....	20
3.3.4	Fristforlengelse ved enighet med barnehuset	21
3.3.5	Fristene for gjennomføring av tilrettelagt avhør i forslag til ny straffeprosesslov	22
3.4	Mistenkte og siktedes rettigheter ved tilrettelagt avhør	23
3.4.1	Varsling av mistenkte.....	23

3.4.2	Forsvarer i avhør	25
3.5	Påtalemyndighetens representanter ved tilrettelagt avhør.....	27
3.5.1	Generelt	27
3.5.2	Avhørsleder.....	28
3.5.3	Avhører.....	30
3.5.4	Kompetansekravets bakside.....	31
3.6	Avhørsteknikk	35
3.6.1	Innledende.....	35
3.6.2	Bruken av ledende spørsmål.....	35
3.7	Supplerende avhør	40
3.7.1	Innledning.....	40
3.7.2	Supplerende avhør etter avhørsleders beslutning.....	42
3.7.3	Supplerende avhør etter begjæring fra siktede	42
3.7.4	Supplerende avhør i forslag til ny straffeprosesslov	44
4	Tiltalebeslutning	46
4.1	Innledning.....	46
4.2	Bevisvurderingen ved utforming av tiltalebeslutning.....	46
5	Vurdering.....	49
6	Kilder	54
6.1	Lover og konvensjoner.....	54
6.2	Forarbeider og andre publikasjoner fra det offentlige	54
6.3	Rettspraksis.....	55
6.4	Litteratur.....	55
6.5	Nettbaserte kilder.....	56

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og begrepsavklaringer

Denne avhandlingen omhandler etterforskning av saker om seksuelle overgrep mot barn, med særlig fokus på særreglene som gjelder ved tilrettelagt avhør. Avhandlingen skal avdekke i hvilken grad påtalemyndighetens objektivitetsplikt ivaretas under etterforskningen, og særlig ved gjennomføringen av tilrettelagte avhør av barn.

De særregler det vises til befinner seg i straffeprosessloven kapittel 18 om etterforskning.¹ Det er særlig reglene i lovens § 239 til § 239 f som er sentrale for avhandlingen. På generell basis er særregler sitt formål å endre det balansepunktet mellom de grunnleggende hensyn som gjelder ved de tilsvarende alminnelige regler i prosessen. Ut fra avhandlingens problemstilling kan det i den utstrekning virke som at det forutsettes at objektivitetsplikten ikke ivaretas ved de særreglene som gjelder for avhør av barn. Det avvises en slik hypotese som søkes verifisert, og presiseres at avhandlingens formål er å undersøke og vurdere hvordan disse grunnverdiene ivaretas under etterforskningen.

Med «*tilrettelagt avhør av barn*» siktes det til avhørsformen som benyttes ved avhør av barn jf. særreglene i straffeprosessloven § 239 til § 239 f. Det følger av FNs barnekonvensjon at «*barn*» anses som «*every human being below the age of eighteen years*»², med mindre annen myndighetsalder skulle følge av nasjonal lovgivning. I norsk rett sammenfaller myndighetsalder med konvensjonen. Individuer under denne aldersgrensen anses dermed som barn.

Bakgrunnen for at det gjelder særregler for avhør av barn er for å sikre en pålitelig forklaring fra barnet, en hensynsfull behandling av barnet som vitne og et avhør som kan fremvises under hovedforhandling i retten ved bevisopptak.³ Avhøret treer i stedet for personlig forklaring i retten jf. strpl. § 298 første ledd. Som følge av at avhøret skal spilles av under hovedforhandlingen vil det ikke som ved ordinære avhør være adgang til å stille spørsmål for å konfrontere vitnet med det som er sagt i avhør. Barnets forklaring anses dermed som

¹ Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (heretter straffeprosessloven – strpl.).

² Barnekonvensjonen art. 1.

³ Øyen, «Straffeprosess», s. 146, punkt 2.4.

uttømmende avgitt etter det tilrettelagte avhør. Dette er den klart største forskjellen fra ordinære avhør.

Det oppstilles en «objektivitetsplikt» for påtalemyndigheten ved straffesaksbehandlingen. Det offentliges interesse for objektivitet i straffesaksbehandlingen kommer til uttrykk i straffeprosessloven § 294, som stadfester rettens plikt til å sørge for straffesakens riktige og fullstendige opplysning. Dette er en del av målet om et materielt riktig resultat.

Det gjelder en tilsvarende generell rettslig plikt også for påtalemyndigheten. Denne er først og fremst forankret i objektivitetsprinsippet, og det grunnleggende kravet til forsvarlig saksbehandling.⁴ Straffeprosessloven har to sentrale bestemmelser i §§ 55 siste ledd og 226 tredje ledd hvor det er presisert at påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektiv ved ethvert ledd av straffesakens behandling, samt at etterforskingen skal søke å klarlegge både det som taler for og mot mistenkte. Bestemmelsene gir her klare utslag for påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Denne plikten gjelder ikke bare påtalemyndighetens opptreden utad eller overfor domstolen, men også for de vurderinger og beslutninger som tas innad i virksomheten.⁵

Generelt sett anses objektivitet som det å være saklig og upartisk.⁶ Plikten må forstås ut fra målsettingen om at ingen uskyldige skal straffes eller unødig utsettes for mistanke, og ingen skyldige skal straffes hardere enn det er grunnlag for.⁷ Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er dermed i stor utstrekning bygget på forutsetningen om å ivareta siktedes rettigheter, samt at saken skal opplyses tilstrekkelig ved straffesaksbehandlingen. Hvilke sider av saken som belyses skal besluttes ut fra et upartisk ståsted, og skal søke å ivareta det materielle sannhets prinsipp.⁸ Påtalemyndigheten har som følge av dette et ansvar for å sikre mistenkte mot en uriktig domfellelse.

Begrepet «etterforsking» er ikke legaldefinert i straffeprosessloven. Det er imidlertid ikke omdiskutert at det omhandler påtalemyndighetens virksomhet når hovedformålet er å klarlegge om en forbrytelse er begått, omfanget og karakteren av en eventuell forbrytelse, og

⁴ Kjelby, «Påtalerett», s. 277, punkt 3.1.

⁵ Kjelby, «Påtalerett», s. 281, punkt 3.3.1.

⁶ Det norske akademis ordbok, <http://www.naub.no/ordbok/objektivitet>.

⁷ Øyen, «Straffeprosess», s. 133.

⁸ Kjelby, «Påtalerett», s. 277, punkt 3.1.

hvem som er gjerningspersonen.⁹ Riksadvokaten har definert etterforskning ut fra det samme formålet, og uttaler at det avgjørende er at den virksomhet som utføres har som mål å avklare om det har funnet sted et straffbart forhold, hvem som eventuelt har begått dette og når.¹⁰ Det er imidlertid presisert at også annen virksomhet som har som formål å klarlegge omstendigheter for å treffe påtaleavgjørelse eller saksbehandling mot rettens behandling av saken, anses som etterforskning. Riksadvokatens definisjon er dermed sammensatt både av virksomhet for å klarlegge det straffbare forhold som er begått og mer generell straffesaksbehandling.

Når det i avhandlingens problemstilling vises til «*seksuelle overgrep mot barn*» vises det til seksuallovbruddene mot barn som følger av straffelovens kapittel 26.¹¹ Aktuelle bestemmelser vil være lovens §§ 299-304. Det foretas ikke i avhandlingen en vurdering av spesifikke straffebud, men temaene som gjennomgås baserer seg på denne sakstypens karakteristikk.

Selv om hensynet til barnet har fått klare utslag i særreglene for avhør må det av påtalemyndigheten foretas en balansering hvor straffesaksbehandlingen skal ivareta både barnet og den mistenkte eller siktedes rettigheter. Et av hovedformålene med avhandlingen er å undersøke om kravet til objektivitet hos påtalemyndigheten svekkes som en konsekvens av særreglene ved tilrettelagt avhør av barn.

1.2 Aktualitet

Antall anmeldelser om seksuell omgang og voldtekt mot barn under 14 år har økt fra 668 til 791 fra 2016 til 2017.¹² Dette utgjør en økning på 18 prosent fra et år til det neste, noe som anses betydelig. Til sammenligning har anmeldelser i slike saker økt med 73 prosent fra 2013.¹³ Det økende antallet anmeldelser i saker om seksuell omgang og voldtekt mot barn kan vanskelig forklares helt entydig. Samfunnet har imidlertid de siste ti årene utviklet seg i retning av mer åpenhet om tema som tidligere har vært tabubelagt, og høsten 2016

⁹ Øyen, «Straffeprosess», s. 127.

¹⁰ Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999, om etterforskning s. 3, punkt 2.

¹¹ Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff (strl.).

¹² Rapport fra arbeidsgruppe som har sett på saksflyt i saker som gjelder overgrep mot barn av 1. februar 2019. Oppnevnt av Justis- og beredskapsdepartementet 26. juli 2018 (heretter rapport om saksflyt 2019), s. 30.

¹³ Rapport om saksflyt 2019, s. 30.

gjennomførte politiet en større aksjon som rettet seg mot barn som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep.¹⁴ Aksjonen førte til flere anmeldelser av overgrep mot barn.

Dersom politiet har mottatt en anmeldelse om seksuelle overgrep mot barn og det blir aktuelt å avhøre barnet som fornærmet i saken, gjennomføres det som et tilrettelagt avhør. Dette er et etterforskingsskritt som beslattes av påtalemyndigheten. Et annet etterforskingsskritt vil kunne være et ordinært politiavhør av mistenkte eller siktede i saken, eller et annet vitne.

Reglene for avhør av mistenkte følger av straffeprosessloven §§ 232 og 233. Mistenkte har under etterforskingen både ved avhør og i sakens videre behandling ulike rettigheter som skal ivaretas av påtalemyndigheten. Det er imidlertid avhør av vitner og fornærmede som er sentralt for å belyse ulikhetene i ordinære avhør og tilrettelagte avhør av barn. Dette fordi barnet i de fleste tilfeller er fornærmet i saker som omhandler seksuelle overgrep.

For avhør av vitner og etterlatte følger regulering av avhør i straffeprosessloven § 234. Ved gjennomføringen av avhøret inneholder både loven og påtaleinstruksen flere regler som skal bidra til å sikre at forklaringen blir så pålitelig som mulig, og at hensyn til vitnet ivaretas.¹⁵ Avhøret som foretas av politiet blir nedtegnet og anses som et dokumentbevis i saken. Vitnet møter også til hovedforhandling og avgir forklaring i saken, og kan på dette tidspunkt konfronteres med opplysninger som er avgitt til politiet i avhør. Retten til kontradiksjon og krysseksaminasjon er gjennomgående til stede der vitnet møter under hovedforhandling og forklarer seg for den dømmende rett.

Retten til kontradiksjon og krysseksaminasjon gjelder uavhengig av hvilken part som ønsker å benytte rettigheter.¹⁶ Men mistenktes rett står i en særstilling som følge av at norsk straffeprosess bygger på at uriktige domfellelser er verre enn uriktige frifinnelser.¹⁷ Prinsippene stiller seg i en særstilling hvor det er foretatt et tilrettelagt avhør av et barn, som følgelig skal spilles av under hovedforhandling. Da en slik forklaring ikke kan imøtegås under hovedforhandling, må disse rettighetene ivaretas ved det tilrettelagte avhør. Dette stiller betydelige krav til påtalemyndighetens straffesaksbehandling på etterforskingstadiet.

¹⁴ Politiets aksjon «Ikke alle hemmeligheter skal holdes», 2016.

¹⁵ Følger blant annet av straffeprosessloven § 234 hvor det blant annet vises til reglene for vitneførsel i retten, jf. blant annet strpl. § 136 annet ledd hvor ledende spørsmål avvises. Også påtaleinstruksen §§ 8-6 til 8-13 har detaljerte reguleringer for avhør av vitner og fornærmede.

¹⁶ Dette er rettigheter som følger av kravet til en rettferdig rettergang i GrL. § 95 jf. EMK art. 6.

¹⁷ NOU 2016:24, s. 282, punkt 12.5.2.1.

Hensynet til mistenkte eller siktede i saken er fremholdt som særlig viktig i straffesaksbehandlingen.¹⁸ Det følger imidlertid av GrL. § 104 annet ledd at ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Dette er i samsvar med barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. I praksis innebærer dette at barnet sin integritet skal gå foran en voksen sin integritet i tilfeller hvor begge sine interesser ikke kan ivaretas fullt ut samtidig. Når mistenkte og siktedes interesser er fremholdt som særlig viktig i straffesaksbehandlingen, vil balansegangen mellom disse hensyn og hensynet til barnets beste bli utfordrende. Ved mistanke om seksuelle overgrep mot barn kommer dette særlig på spissen som følge av den stigma som følger av å være mistenkt, siktet eller tiltalt i slik sak, samt de tungtveiende hensyn som må tas vedrørende barn som kan ha vært utsatt for slikt overgrep. De skjønsmessige vurderinger og beslutninger som tilligger påtalemyndighetens avgjørelsesmyndighet ved etterforskning har potensial for å være mer utfordrende her, enn ved etterforskning av andre lovbrudd.

Den omtalte økningen i antall anmeldelser i saker om overgrep mot barn som er omtalt over har også en ressursmessig side. Tidspress er spesielt aktuelt i disse sakene, men også mangel på kompetente avhørsledere og avhørere er et reelt problem ved straffesaksbehandlingen.¹⁹ Når det tidligere er belyst hvilke sterke grunnleggende hensyn som står mot hverandre ved vurderingene tilknyttet etterforskning av saker om seksuelle overgrep mot barn, anses dette som en ytterligere utfordring.

1.3 Metode

I avhandlingen anvendes alminnelig juridisk metode ved tolkningen av nasjonale rettskilder. Til særreglene for tilrettelagt avhør av barn foreligger det omfattende forarbeider samt forskrifter som presiserer formålet og gjennomføringen av avhørene. Særlig påtaleinstruksen er sentral for gjennomføringen av avhøret. For å illustrere praktiske sider ved påtalemyndighetens arbeid vil også statistikknotater fra Politidirektoratet benyttes for å vise omfanget av gjennomførte tilrettelagte avhør. Det foreligger lite rettspraksis og juridisk teori

¹⁸ Det henvises særlig til kravet til rettferdig rettergang jf. EMK art. 6.

¹⁹ Riksadvokaten, «Tilrettelagt avhør: Status. Behovet for regelendringer», Brev fra Riksadvokaten til Justis- og beredskapsdepartementet av 21. 03.2018, s. 2 (heretter Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør).

knyttet til særreglene, noe som i en viss utstrekning forklares i at reglene er forholdsvis nye av dato.²⁰

Ved tolkningen av de straffeprosessuelle reglene må det tas hensyn til at reglene gjelder med de begrensninger som følger av overenskomst med fremmed stat eller som er anerkjent i folkeretten jf. strpl. § 4 første ledd. Da menneskerettsloven²¹ § 2 fastslår at EMK og Barnekonvensjonen skal gjelde som norsk lov, gis de forrang ved motstrid jf. lovens § 3.

Tilnærmingen til avhandlingens problemstilling vil være rettsdogmatisk, men det foretas også en rettspolitisk vurdering av særreglene for tilrettelagt avhør av barn. Gjeldende rett på dette området fremstilles ved alminnelig rettskildelære.²²

1.4 Avgrensning

Avhandlingen omhandler de rettslige reguleringer av tilrettelagt avhør av barn. Reglenes materielle utstrekning angående hvilke straffebud som skal være overtrådt, faller utenfor da det er de prosessuelle sidene ved ordningen som er sentrale. Videre avgrenses det også mot de tilfeller hvor den mistenkte i saken avhøres ved tilrettelagt avhør.

Videre har problemstillingene ved bruken av tilrettelagt avhør som etterforskingsskritt en side til de folkerettslige forpliktelsene når det gjelder gjengivelse av tidligere avgitte forklaringer i saken når vitnet ikke møter til hovedforhandling.²³ Som følge av avhandlingens begrensede omfang avgrenses det mot denne problemstillingen.

1.5 Den videre fremstillingen

Oppgavens hoveddel omhandler etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn med fokus på de tilrettelagte avhør. For å belyse påtalemyndighetens objektivitetsplikt er fremstillingen lagt opp etter gangen i etterforskningen av saker om overgrep mot barn.

Vurderingen er basert på de regler og praksis som er aktuelle på etterforskningens ulike stadier.

²⁰ En følge av avhandlingens begrensede størrelse er at kun publisert rettspraksis (lovdata.no) er benyttet for å vurdere avhandlingens problemstilling.

²¹ Lov av 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

²² Det finnes flere ulike fremstillinger angående hva som utgjør «rettskildelæren», det er i avhandlingen hovedsakelig benyttet læren fra Eckhoff (2001). Generelt kan man si at rettskildelæren angir normer for hvordan rettslige spørsmål skal løses av rettsanvenderen.

²³ Reguleres av straffeprosessloven § 297, de folkerettslige forpliktelsene følger av EMK art. 6 og det vises spesielt til EMD sine avgjørelser i Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia (storkammer, 15. desember 2011, nr. 26766/05 og 22228/06) og Schatschaschwili mot Tyskland (15. desember 2015, nr. 9153/10).

Dette som følge av at det umulig kan gis en konklusjon som gjelder for alle gjennomførte tilrettelagte avhør av barn.

I avhandlingens punkt 2 behandles etterforskningens oppstart, i punkt 3 er det gjennomføringen av det tilrettelagte avhør som er i fokus og i punkt 4 behandles avgjørelse om tiltalebeslutning. I avhandlingens punkt 5 foretas en vurdering av i hvilken grad objektivitetsplikten er ivaretatt ved etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn.

2 Etterforskning

2.1 Innledning

Påtalemyndighetens lovpålagte objektivitetsplikt gjelder også under etterforskning, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Denne objektivitetsplikten er antatt å gjelde også i tiden før straffeforfølgningen iverksettes formelt, særlig ved de vurderinger som foretas etter inngangsvilkårene for å iverksette etterforskning.²⁴ Dette må videre kunne legges til grunn at dette skal være gjeldende også ved valg av etterforskningskritt i videre etterforskning av saken.

2.2 Etterforskning iverksettes

2.2.1 Straffeprosessloven § 224

Inngangsvilkårene for å iverksette etterforskning av seksuelle overgrep mot barn er tilsvarende som for overtredelse av andre straffebud. Rettslig grunnlag følger av straffeprosessloven § 224 hvor det følger at etterforskning kan iverksettes «*når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold*».

Vilkårene vurderes i det følgende.

2.2.2 «... anmeldelse eller andre omstendigheter»

For det første må det foreligge «*anmeldelse eller andre omstendigheter*» for at etterforskning skal kunne iverksettes. En tolkning av ordlyden tilsier at det ikke foreligger et absolutt krav om anmeldelse for å iverksette etterforskning. Hva som skal anses som «*andre omstendigheter*» fremgår ikke av bestemmelsens ordlyd.

Loven oppsetter ingen begrensning for hvem anmeldelsen kan stamme fra. Som følge av dette vil både anmeldelse fra fornærmede selv, en annen person som kan være anonym, en

²⁴ Kjelby, «Påtalerett», s. 282, punkt 3.3.2.

polititjenestemann, barnevernet, en skole eller lignende være aktuelt. Anmeldelsen som er innkommet må imidlertid vurderes opp mot kravet til rimelighet som vurderes under.

Dersom den anmeldelse som er innkommet inneholder uklare eller usikre opplysninger, kan det være behov for å foreta nærmere vurderinger før etterforskning settes i verk.²⁵ En anmeldelse vil i de fleste tilfeller kunne føre til at etterforskning iverksettes så lenge den beskriver et straffbart forhold som ikke er helt bagatellmessig. Unntak fra dette kan være der anmeldelsen er motivert av den hensikt å skade mistenkte, hevn, sjikaner eller ønske om å bedre situasjonen for vedkommende som anmelder.²⁶ I saker om seksuelle overgrep mot barn kan dette foreligge dersom anmelder selv har vært anmeldt for tilsvarende eller annet forhold tidligere, eller anmelder har et ønske om å sjikanere familien til det barnet anmeldelsen gjelder. En anmeldelse basert på slike hensyn kan være vanskelig for politiet å fange opp, spesielt siden den klart kan beskrive et straffbart forhold. Dersom etterforskning iverksettes på bakgrunn av slik anmeldelse vil det kunne være svært belastende for den mistenkte i saken.

Når det gjelder vilkåret om at «*andre omstendigheter*» er informasjonsgrunnlaget for å sette i verk etterforskning, kan dette fremstå mer uklart. Dette kan typisk være når en polititjenestemann i tjenesten blir oppmerksom på straffbare forhold, opplysninger fremkommer i annen pågående straffesak eller et oppslag i media som indikerer at et straffbart forhold har funnet sted.²⁷

Der det ikke foreligger anmeldelse kan det kreve overveielser for å avgjøre om etterforskning skal iverksettes. Det kan være nødvendig å foreta undersøkelser for å få et forsvarlig faktisk grunnlag.²⁸ Dette vil gjerne dreie seg om å sjekke opp tips ved å for eksempel å undersøke om vedkommende var på jobb i det aktuelle tidsrommet. For saker om seksuelle overgrep mot barn kan dette gjennomføres der den mistenkte er ansatt i den barnehage eller på den skole som barnet går på, for å vurdere om det var praktisk mulig for mistenkte å ha gjennomført det straffbare forhold.

Undersøkelser foretas for å vurdere om omstendighetene er tilstrekkelige for å iverksette etterforskning. Ved denne vurderingen skal hensynet til barnets beste ha betydning. Et

²⁵ Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999 (RA nr. 3/1999, etterforskningsrundskrivet), s. 5, del 3.

²⁶ RA nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), s. 6, del 3 punkt 1.

²⁷ Norsk lovkommentar til straffeprosessloven, note 1807.

²⁸ RA nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), s. 5 del 2 punkt 4.

spørsmål her er om opplysninger om at et barn kan ha vært utsatt for et seksuelt overgrep fører til at det alltid skal iverksettes etterforskning. Svaret vil bero på en konkret vurdering av de aktuelle omstendigheter. Det er imidlertid av betydning at det foreligger en plikt til å beskytte barnet, samt at seksuelle overgrep mot barn er et alvorlig lovbrudd som videre skal prioriteres av påtalemyndigheten.²⁹ Dersom de undersøkelser som foretas ikke gir nærmest entydige holdepunkter for at disse andre omstendighetene er feilaktige eller grunnløse må hensynet til barnet tilsi at det skal åpnes etterforskning her.

Både der det straffbare forhold er begrunnet ved anmeldelse eller andre omstendigheter er det dermed klart at påtalemyndighetens objektivitetsplikt må være ivaretatt for å kunne sikre den anmeldtes integritet.

2.2.3 «... er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.»

Det må videre foreligge «*rimelig grunn*» til å undersøke om det foreligger «*straffbart forhold*». Her oppsettes den rettslige terskelen for å starte etterforskning. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det må foreligge kvalifisert grunnlag ut fra anmeldelsen eller de andre omstendighetene som er gjennomgått over, for å undersøke om det foreligger straffbart forhold. Det vil ikke være tilstrekkelig at det foreligger rimelig grunn til å undersøke om enhver hendelse har skjedd, hendelsen må anses som et «*straffbart forhold*». Særlig ved rimelighetsvurderingen må bestemmelsens vilkår sammenholdes med etterforskingens formål i straffeprosessloven § 226.

Det kreves ikke at mistanken er rettet mot noen bestemt person. Ordlyden åpner for en svært skjønnsmessig vurdering både der undersøkelsene angående forholdet som er anmeldt er rent generelle, og for de tilfeller hvor undersøkelsene retter seg mot en eller flere konkrete personer.³⁰ Dette kan være aktuelt der det foreligger anmeldelse hvor et barn har vært utsatt for seksuelt overgrep i barnehagen. Da vil alle barnehagens ansatte kunne regnes som mistenkte.

Den rettslige terskelen består delvis av et straffbarhetsvilkår som følge av at det vises til mistanke om at det foreligger et straffbart forhold. Straffbarhetsvilkåret innebærer at det

²⁹ Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2019.

³⁰ RA nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), s. 6 del 3 punkt 1.

normalt må være en viss sannsynlighet for at slikt forhold foreligger.³¹ Videre består terskelen delvis av et indikasjonskrav ved at det vises til at det må foreligge «*rimelig grunn*» til å undersøke om forholdet etterforskingen gjelder oppfyller samtlige straffbarhetsvilkår. I tillegg må straffansvaret ikke være bortfalt. Lovens terskel «*rimelig grunn*» skal ikke anses å være høy. Hvor klare indikasjonene må være vil variere ut fra det aktuelle lovbruddets alvorlighet, art og omfang. Det skal mindre til for å iverksette etterforsking hvor det er sannsynlig at straffbart forhold foreligger, enn hvor det fremstår som en fjernere mulighet.³² Uavhengig av konkret sak gjelder et generelt krav om at etterforskingen må være saklig begrunnet og at det ikke skal tas utenforliggende hensyn.³³

I saker om seksuelle overgrep mot barn vil det kunne være veldig ulikt i hvilken utstrekning grunnlaget for etterforskingen gir konkrete holdepunkter for hva som har skjedd. Ofte er anmeldelsen basert på uttalelser fra barnet selv. Det er ikke uvanlig at en anmeldelse kan være både vag og inneholde lite informasjon. Det som er spesielt i saker om seksuelle overgrep mot barn er at det kan være vanskelig å foreta undersøkelser ved anmeldelsen, fordi det ofte ikke er noen andre undersøkelser i forkant av avhør av barnet som vil kunne gi klarhet i hva som har skjedd. Hva som faktisk har skjedd er et av de vesentligste formål ved etterforskingen. Denne oppklaringsinteressen ved etterforsking vil regelmessig kunne veie tyngre enn mothensyn i forholdsmessighetsvurderingen ved de alvorlige sakene.³⁴ Selv om vurderingen for å iverksette etterforsking er skjønnsmessig kan forhold som omtalt her medføre at en snakker om en etterforsningsplikt. Vurderingen baserer seg på om det foreligger en plikt til å iverksette etterforsking, som følge av at dette er det nødvendige positive tiltak for å hindre krenkelser.³⁵

Seksuelle overgrep mot barn er en sakstype som skal anses som svært alvorlig, både ut fra beskyttelseshensyn men også for den ødeleggende slike overgrep kan representere for barnets fungering i fremtiden. Sakstypen er også av en art som skal prioriteres. Som følge av dette

³¹ Øyen, «Straffeprosess», s. 129.

³² RA nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), s. 7 del 3 punkt 3.

³³ RA nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), s. 7 del 3 punkt 3.

³⁴ Kjelby, «Påtalerett», s. 358, punkt 2.1.

³⁵ Denne plikten er fremholdt i Rt. 2013 s. 2013. Saken gjaldt et forhold hvor en mann hyppig brøt besøks- og kontaktforbud og utsatte en kvinne for psykisk trakassering og terrorisering som ble ansett som en krenkelse av hennes integritet etter EMK art. 8. Det er av EMD utviklet et generelt prinsipp om at staten har slike positive forpliktelser til effektiv og tilstrekkelig sikring av den enkelte borger sine rettigheter med utgangspunkt i EMK art. 2, 3 og 8 samt sikringsplikten i art. 1. Denne plikt kan nå forankres tilsvarende bestemmelser i GrL. §§ 93 og 102, samt sikringsplikt i GrL. § 92.

kan det oppstilles en etterforsningsplikt for påtalemyndigheten for denne typen saker. Denne plikten er skjønnsmessig for den enkelte sak, men som følge av de vurderingsmomenter som er gjennomgått over må det foreligge forholdsvis klare momenter som tilsier at det straffbare forhold ikke kan ha funnet sted dersom etterforskning ikke skal iverksettes.

I rimelighetsvurderingen er hensynet til barnet vektlagt tyngre enn mistenktes rettigheter ved saker om seksuelle overgrep mot barn. Objektivitetsplikten må ivaretas som følge av kravet til saklig begrunnelse, dette skal skje innenfor de rammene som gjenstår av skjønnsutøvelse i vurderingen her.

2.3 Forholdet mellom politi og barnevern ved etterforskning

Når det gjelder anmeldessituasjonen ved saker om overgrep mot barn er det nødvendig å vise til det offentlige relasjon overfor barnet i slike saker. Det følger en plikt for det offentlige og flere yrkesutøvere som for eksempel leger, psykologer og familierådgivere til å gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det *er «grunn til å tro»* at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller alvorlige mangler ved den daglige omsorgen jf. barnevernloven § 6-4.³⁶ Opplysningsplikten gjelder uten hinder av vedkommende sin taushetsplikt.

Av bestemmelsens forarbeider følger at begrepet «*opplysningsplikt*» omfatter både plikt til å melde fra til den kommunale barneverntjenesten av eget initiativ, samt plikt til å gi opplysninger etter pålegg.³⁷ Videre omfatter plikten å formidle opplysninger som ellers er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Av forarbeidet nevnt over presiseres også at plikten tilkommer «*enhver*», og som følge av dette foreligger det et selvstendig og personlig ansvar for den enkelte til å melde fra.

Ordlyden «*grunn til å tro*» tolkes slik at det må foreligge et visst grunnlag for at opplysningsplikten skal tre i kraft. Av forarbeidene følger at kravet innebærer at det ikke må foreligge sikker viten om at situasjonen er så alvorlig som beskrevet, men at det samtidig må foreligge mer enn en vag og udefinerbar mistanke.³⁸ Det må foreligge en bekymring eller

³⁶ Lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.

³⁷ Prop. 169 L (2016-2017), merknad til § 6-4, s. 146.

³⁸ Prop. 169 L (2016-2017), merknad til § 6-4, s. 147.

mistanke som er begrunnet i konkrete forhold knyttet til det enkelte barnets situasjon. Det kreves ikke sannsynlighetsovervekt for at meldeplikten blir utløst.

Plikten fremstår noe vag som følge av at det ikke må foreligge sikker viten. Dette har potensiale for å tolkes ulikt av den enkelte. Bekymringen må knytte seg til konkrete forhold, noe som innsnevrer vagheten noe. En risiko for feiltolkning vil kunne oppstå for personer som ikke kjenner barnet i noen grad. Dette kan imidlertid ikke føre til en lempet opplysningsplikt, men heller fordre en større aktsomhet hos den som møter barnet.

For de tilfeller hvor politiet mottar anmeldelse fra andre offentlige instanser enn barnevernet kan det være hensiktsmessig å vurdere tyngden av disse. Viktigheten av objektivitetsplikten tydeliggjøres her, men skiller seg ikke nødvendigvis mye fra vurderingen av en anmeldelses bevisvekt ellers. En anmeldelse fra annen offentlig instans enn barnevernet skal ikke i seg selv ilegges mindre tyngde, men det er viktig å vurdere hvilket grunnlag anmeldelsen bygger på. Dette kan også være tilfellet ved anmeldelse fra barnevernet, selv om en kan forvente en sikrere begrunnelse som følge av den barnefaglige kyndighet herfra. Barnevernet vil også kunne ha en bedre kjennskap til barnet som mistenkes å være utsatt for overgrep.

Selve vurderingen av anmeldelsen er viktig. Dersom objektivitetsplikten ikke ivaretas tilstrekkelig vil saker uten tilstrekkelig grunnlag kunne føre til iverksettelse av etterforskning. Dette kan skje ved at påtalejuristen legger andre hensyn til grunn ved vurderingen, eller ilegger mistenkte egenskaper det ikke er grunnlag til ut fra anmeldelsen. Den påtaleansvarlige i saken må ved slike vurderinger ivareta den mistenkte eller siktede i tilstrekkelig grad for å ivareta sin objektivitetsplikt, hensynet til barnets beste skal også være fremtredende.

Der både politiet og barnevernet er kjent med at et barn kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep vil det være naturlig at begge instanser iverksetter ulike tiltak tidlig i forholdet. For disse tilfellene har Riksadvokaten oppstilt ulike føringer. Det presiseres i rundskriv at den nye ordningen med tilrettelagt avhør av barn blant annet legger til rette for bedre samhandling mellom politi og barneverntjeneste i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn.³⁹ Videre skal det legges opp til at politiets etterforskning og barnevernets undersøkelse i større grad skal kunne foregå parallelt. Det presiseres imidlertid at etterforskningen ikke må bli skadelidende fordi barnevernet reagerer raskere enn politiet. Dette

³⁹ Riksadvokaten, «Tilrettelagt avhør – direktiver og retningslinjer» av 21.10.15, s. 11, punkt 16.

fordi det kan anføres at barnet er påvirket av barnevernets tiltak i forkant av avhør, selv om dette ikke nødvendigvis er tilfellet. Dette er særlig aktuelt dersom foreldrene i saken er gitt opplysninger angående barnet før de selv er avhørt av politiet.⁴⁰ Også for de tilfeller hvor barnet ikke påvirkes og foreldrene ikke har innrettet sin forklaring, vil det kunne være ødeleggende for avhørets bevisverdi dersom det foreligger mistanke om dette.

Barnevernet vil på mange måter bedre kunne ivareta hensynet til barnets beste ved sine tiltak, enn det politiet kan gjennom sin etterforskning. Det er som følge av dette viktig at påtaleansvarlig opptrer objektivt og at hensynet til barnet ivaretas ved denne vurderingen. Hvordan objektivitetsplikten ivaretas vil kunne variere fra sak til sak. Selv om samarbeidet i mange tilfeller kan anses som en styrke, vil interessen av et slikt samarbeid kunne variere dersom det foreligger tidspress i saken. Der det fremstår for ansvarlig påtalejurist som at barnevernets tiltak ikke er tilstrekkelig for å beskytte barnet vil dette kunne bli utslagsgivende.

Hvordan hver enkelt opplever slikt tidspress kan være mer eller mindre subjektivt, og kan som følge av dette være problematisk med tanke på objektivitetsplikten i denne vurderingen. Hensynet til mistenkte kan også komme på spissen her. Dette spesielt der grunnlaget for mistanken kan tenkes avvist dersom det var satt inn hjelpetiltak eller foretatt samtaler med barnet og dets nærmeste. Det kan dermed tenkes tilfeller hvor vurderingen av om barnevernet skal involveres i saken ikke ivaretar objektivitetsplikten tilstrekkelig. Det vil imidlertid være vanskelig å påvise konkrete tilfeller hvor denne risikoen har manifestert seg.

2.4 Etterforskningens gang

Under etterforskningen arbeider politiet med å klarlegge om overgrep har skjedd, i hvilket omfang overgrepet er begått, hvilken karakter overgrepet har og hvem som er gjerningspersonen.⁴¹ Det følger her en plikt for å sørge for at alle rettslige relevante bevis i saken skal innhentes, både det som taler for og mot mistenkte jf. strpl. §§ 55 og 226. Denne plikten omfatter både selve innhenting av bevisene (etterforskningsskrittene), notoritet rundt innhenting, tilrettelegging av opplysningene for innsyn og å stille materielt til rådighet for

⁴⁰ Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 12, punkt 16.

⁴¹ Se definisjonen i punkt 1.1.

mistenkte i saken.⁴² Kravet til objektivitet er som følge av dette i stor grad styrende for måten bevis innhentes i straffesaksbehandlingen.

Ansvarlig påtalejurist på saken sine beslutninger om gjennomføring av etterforskingsskritt må ha som formål å innhente og sikre pålitelig og objektiv informasjon.⁴³ I saker om seksuelle overgrep mot barn kan ulike etterforskingsskritt bli aktuelle ut fra sakens karakter og omfang. En føring i vurderingen som er oppstilt av Høyesterett er at det skal «sterke grunner» til for ikke å sikre forklaring fra vitner som kan tenkes å gi mistenkte alibi.⁴⁴ Dette er et utslag av påtalemyndighetens plikt til å opptre upartisk og objektivt under etterforsking.

Det typiske etterforskingsskritt som gjennomføres i saker om seksuelle overgrep mot barn er tilrettelagt avhør av barnet. Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er særlig relevant for dette etterforskingsskrittet og redegjøres for i det følgende.

3 Tilrettelagte avhør

3.1 Generelt

Etterforskingen iverksettes og utføres av politiet jf. strpl. § 225. Det er imidlertid påtalemyndigheten som har ansvaret for at etterforskingen skjer i samsvar med lov og instruks jf. påtaleinstruksen § 7-5.⁴⁵ Beslutningen om å gjennomføre ulike etterforskingsskritt er i noen grad styrt av påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Formålet med etterforskingsskrittet og gjennomføringen av dette må ha som mål å innhente og sikre pålitelig og objektiv informasjon.⁴⁶ Hvilke konkrete etterforskingsskritt som skal gjennomføres vil avhenge av den aktuelle sak. I det følgende skal beslutningen om å gjennomføre tilrettelagt avhør av barnet som fornærmet i sak om seksuelle overgrep vurderes.

3.2 Skal barnet avhøres?

3.2.1 Beslutning om tilrettelagt avhør

Det følger av straffeprosessloven § 239 at tilrettelagt avhør skal benyttes ved avhør av vitner under 16 år blant annet i saker om seksuallovbrudd oppregnet i straffeloven kapittel 26.

⁴² Kjelby, «Påtalerett», s. 284, punkt 3.3.3.

⁴³ Dette følger både av Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2016 punkt 1, men for avhandlingen særlig av forskrift om tilrettelagt avhør av 21. oktober 2015. Dette redegjøres videre for i neste punkt.

⁴⁴ Dom inntatt i Rt. 2000 s. 2142, s. 2165.

⁴⁵ Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 28. juni 1985 nr. 1679.

⁴⁶ Kjelby, «Påtalerett» s. 284, punkt 3.3.3.

Tilrettelagte avhør kan etter bestemmelsen også benyttes i andre saker dersom hensynet til vitnet tilsier det. Det oppstilles ingen regel om at alle vitner under 16 år skal avhøres, det fordres at påtalejurist i saken beslutter at det skal gjennomføres tilrettelagt avhør av barnet.

Det er ansvarlig påtalejurist på saken som beslutter at tilrettelagt avhør skal foretas av barnet i saken jf. strpl. § 225 jf. § 67. Beslutningen skal ut fra etterforskingens formål besluttes med siktemål om å skaffe til veie de nødvendige opplysninger angående forholdet.⁴⁷ Tilrettelagt avhør besluttes for å klarlegge det straffbare forhold ut fra barnets forklaring om hendelsen. Det er i praksis antatt at vilkåret om «rimelig grunn» i straffeprosessloven § 244 også skal gjelde i vurderingen av iverksetting av etterforskingsskritt.⁴⁸ Vurderingen gjøres for hvert etterforskingsskritt i den aktuelle saken. Når det over i punkt 2.2 er gjort rede for at det i saker om seksuelle overgrep foreligger en presumsjon for etterforskning, vil dette ha overføringsverdi for beslutningen om iverksetting av etterforskingsskritt. Dette tyder på at objektivitetsplikten er av mindre betydning her, hvor hensynet til barnets beste og oppklaring av sakens faktiske forhold er ilagt avgjørende vekt.

Når vi i norsk rett har hovedregler om bevisumiddelbarhet og muntlighet jf. strpl. § 296, er dette i utgangspunktet hensyn som taler mot avspilling av tidligere foretatt avhør. Ved vurderingen av tilrettelagt avhør vil dette imidlertid tale for at avhør foretas. Dette for å få en forklaring fra barnet der alternativet er at det bare vil foreligge en skriftlig anmeldelse. Det som er spesielt med tilrettelagt avhør er at avhøret som hovedregel skal tre i stedet for barnet sin forklaring under hovedforhandling.⁴⁹ Som følge av dette vil det være nødvendig å foreta tilrettelagt avhør for at barnet skal få mulighet til å fortelle om de forhold anmeldelsen bygger på. Hovedregelen om bevisumiddelbarhet taler videre også for at avhør av barnet skal gjennomføres. Disse sterke hensyn fører til at objektivitetsplikten ikke er like fremtredende for vurderingen. Et avhør av barnet vil ofte være hensiktsmessig for å kunne opplyse saken, i hvilken utstrekning er det imidlertid ikke mulig å fastslå før avhøret har funnet sted.

Fra det tidspunktet anmeldelse er innkommet i saken løper det frister for tidspunktet for gjennomføring av tilrettelagt avhør jf. strpl. § 239 e. Disse fristene skal vurderes under i punkt 3.3. Dette tidspresset er med på å underminere selve beslutningen om tilrettelagt avhør.

⁴⁷ Jf. Strpl. § 226.

⁴⁸ Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999 (etterforskningsrundskrivet), punkt IV (4).

⁴⁹ Jf. Strpl. § 298.

Avgjørelsen om at det skal gjennomføres tilrettelagt avhør i saken vil dermed ofte besluttes på samme tidspunkt som etterforskning iverksettes.⁵⁰ Den objektivitet som utøves av påtalejurist i saken blir dermed mindre styrende her. Det er av Riksadvokaten fremholdt at etterforskingstaktiske grunner ideelt sett bør være styrende, og ikke lovbestemte frister.⁵¹ Som følge av dette burde beslutningen om å gjennomføre tilrettelagt avhør ilegges mer vekt. Men det har vist seg at målingen av fristoppnåelsen griper direkte inn i prioriteringen av ressursbruken innad i påtalemyndigheten. Praksisen følger således ikke av påtalemyndighetens objektivitet og ønske om å belyse saken, men av rent praktiske årsaker.

Som følge av at avgjørelsen om å beslutte tilrettelagt avhør som etterforskingsskritt skjer mer av rutine i saker av denne typen, foretas det i mindre grad en vurdering av barnets beste ved beslutningen. Det kan tenkes at begrunnelsen for dette ligger i at det anses som det beste for barnet at forholdet blir etterforsket og oppklart. Det kan imidlertid også tenkes tilfeller hvor tilrettelagt avhør vil være en så stor belastning for barnet at det ikke er i tråd med barnets beste å bli avhørt om det straffbare forhold. Dersom dette skulle være tilfellet trekkes intensjonen om å hjelpe barnet for langt, og konsekvensen er at avhøret i stedet utgjør en belastning for barnet.

Ved beslutning om å foreta tilrettelagt avhør av barnet er det som vist over andre momenter enn barnets beste og objektivitetsplikt som er sentrale. Både ressurs hensyn og tidsfrister er ofte avgjørende. Hensynet til barnets beste og opplysningen av sakens faktiske forhold er grunnleggende føringer for praksisen ved beslutning om tilrettelagt avhør.

Påtalemyndighetens objektivitetsplikt har imidlertid mindre betydning, som følge av den delvis automatiserte prosess. For de tilfeller hvor avhør foretas uten at dette er til barnets beste gir dette en indikasjon for at objektivitetsplikten ikke ivaretas tilstrekkelig.

3.2.2 Annen bevisføring?

Dersom barnet ikke skal avhøres i saken vil det være nødvendig med andre etterforskingsskritt for å belyse det straffbare forhold. I norsk straffeprosess står prinsippet om fri bevisføring sterkt. Partene i saken kan føre de bevis de mener er egnet til å opplyse saken. Det er opp til retten å vurdere bevisene som føres, eller eventuelt avskjære enkelte bevis.

⁵⁰ Rapport om saksflyt 2019, s. 55.

⁵¹ Rapport om saksflyt 2019, s. 21, andre avsnitt under «oppsummering».

I sak om seksuelt overgrep mot et barn kan forklaring fra barnets foreldre, en behandler eller barnets lærer føres som bevis. Disse vitnene kan for den dømmende rett gjenfortelle hva barnet har fortalt om hendelsen.⁵² Tilrettelagt avhør er som følge av dette bare en måte å formidle for retten hva barnet har fortalt, og utelukker ikke at det føres andre bevis for å avdekke den handling som mistenkes begått. Tilrettelagt avhør av barnet er dermed ikke den eneste måte å bevise straffeskyld for forholdet, og taler mot en slik rutinemessig beslutning om gjennomføring av avhør som i dag finner sted.

Mer indirekte bevis for at barnet er blitt misbrukt kan også være aktuelt. Eksempler på dette er bevis vedrørende barnets adferd og de fysiske og psykiske skadevirkninger.⁵³ Denne typen bevis vil kunne tillegges vekt, særlig dersom de er entydige. Klare beviser på fysiske skader, som også støttes opp om av psykiske skader hos barnet vil kunne ilegges betydelig vekt i spørsmålet om straffeskyld. Relevansen av disse bevisene vil kunne svekkes av manglende forklaringer om forholdet for øvrig i sakens beviser. Det vil i mange tilfeller være vanskelig å identifisere en gjerningsperson utelukkende ut fra slike indirekte bevis. Hvem som er gjerningsperson vil i enkelte tilfeller bare kunne baseres på en forklaring, fortrinnsvis fra barnet selv.

I dom inntatt i Rt. 1992 s. 569 uttalte Høyesterett at selv om det som oftest i saker om seksuelle overgrep er foretatt avhør av barnet, foreligger det ikke noe krav om at dette må foreligge for å kunne fremme og ta slik sak opp til doms, jf. s. 573 i dommen. Det er i teorien gjort et poeng ut av at barnet selv ikke skal gjøres ansvarlig for å løse sin egen sak.⁵⁴ Dette er momenter som støtter opp om at det i større grad skal foretas en vurdering før beslutning om tilrettelagt avhør foretas.

Begrunnelsen for en videre adgang til å vurdere om tilrettelagt avhør skal besluttes baserer seg på hensynet til barnet. Når dette ikke ilegges mer vekt kan det tolkes som at det forutsettes at barnet ivaretas tilstrekkelig ved gjennomføringen av avhøret. Her synes hensynet til objektivitetsplikten å være ilagt for mye vekt, hvor ønsket om å belyse saken potensielt kan gå på bekostning av det grunnleggende hensyn til barnets beste i straffesaksbehandlingen.

⁵² Robbestad, «Bistandsadvokaten», s. 138.

⁵³ Robbestad, «Bistandsadvokaten», s. 138.

⁵⁴ «Du får bare gjøre så godt du kan ...» Utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder, Tone Davik og Åse Langballe, 2013, s. 20.

3.2.3 Beslutning om tilrettelagt avhør av barnet i forslag til ny straffeprosesslov

I forslag til ny straffeprosesslov er bestemmelsen endret til at tilrettelagt avhør «*som regel*» skal foretas ved overtredelse av angitte straffebud.⁵⁵ Det er i merknad til bestemmelsen presisert at tilrettelagt avhør nesten alltid skal benyttes ved de sakstypene som er oppregnet.⁵⁶ Det er tatt forbehold ved uttrykket «*som regel*» for de tilfeller hvor det ikke bør foretas tilrettelagt avhør.

I merknaden til lovforslaget er det vist til de tilfeller hvor en moden person gir uttrykk for at tilrettelagt avhør ikke er ønsket, og tvert imot heller ønsker å vitne under hovedforhandling. Bestemmelsen synes dermed ikke å legge opp til en videre vurdering i praksis av om avhør skal besluttes gjennomført. Endringen baserer seg på at det heller foretas ordinært avhør av vitnet. Barnets beste i vurderingen er dermed ikke vektet tyngre i forslaget til ny lov.

3.3 Tidsfrist for gjennomføring av avhør

3.3.1 Innledende

Av straffeprosessloven § 239 e følger ulike tidsfrister for gjennomføring av tilrettelagt avhør. Sammenfallende for alle fristene er at de er forholdsvis korte og løper fra det tidspunkt anmeldelse ble mottatt av politiet, eller fra det tidspunktet politiet av andre grunner har rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold jf. bestemmelsens femte ledd. Unntak gjøres dersom det i en allerede iverksatt etterforskning oppstår tilfeller hvor politiet ser at et vitne skal avhøres ved tilrettelagt avhør. For disse tilfellene regnes fristene fra det tidspunktet politiet hadde «*rimelig grunn til å anta at vitnet burde avhøres*» jf. femte ledd annet punktum. Uavhengig av hva fristen etter bestemmelsen tilsier skal politiet tilstrebe å ta alle tilrettelagte avhør rask og ofte langt raskere enn fristen tilsier.⁵⁷ Tidspunktet for gjennomføring av tilrettelagt avhør er ilagt stor betydning, og det anses som en styrke ved etterforskningen at avhøret foretas innenfor de lovbestemte fristene.

Det følger av lovens forarbeider at det i de fleste tilfeller vil være til barnets beste at avhør blir tatt raskt.⁵⁸ Dette begrunnes i stor grad ut fra barnets kognitive evner. Barnet vil ha vanskeligere for å forklare seg om forhold som ligger langt tilbake i tid. Hensynet til

⁵⁵ NOU 2016:24, lovutkastet til ny § 10-7, s. 42.

⁵⁶ NOU 2016:24, merknad til § 10-7, s. 584.

⁵⁷ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til de enkelte bestemmelsene (§ 239 e), s. 114.

⁵⁸ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til de enkelte bestemmelsene, (§ 239 e), s. 114.

opplysningen av saken vil dermed best mulig ivaretas ved at avhør tas kort tid etter at anmeldelse er innkommet.

Det følger av bestemmelsens fjerde ledd at fristen kan forlenges en uke dersom politiet før fristen gikk ut har foretatt «*tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet*». Det samme gjelder dersom «*avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes*». Dette vurderes separat i det følgende.

3.3.2 «.. tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser»

En naturlig språklig forståelse av «*tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser*» tilsier at politiet har foretatt seg noe mer tidkrevende enn det som vil være forventet i tilsvarende saker. Eventuelt at de etterforskingsskritt eller forberedelser som er foretatt har tatt lengre tid enn normalt. Det følger av bestemmelsens forarbeider at eksempler på dette kan være innhenting av informasjon om vitnet, avhør av familiemedlemmer eller barnehageansatte, pågripelse av mistenkte eller ransaking av mistenktes bolig.⁵⁹

Før det tilrettelagte avhør gjennomføres kan gode grunner tale for at slike forberedelser eller etterforskingsskritt foretas. Den anmeldelse eller de omstendigheter som danner grunnlaget for etterforskningen kan være vage eller gi liten veiledning angående det straffbare forholdet som skal etterforskes. Innhenting av supplerende informasjon kan føre til mer klarhet angående det faktiske forhold. Er det faktiske forhold klarere vil det være lettere å utforme spørsmål til barnet under avhør, samt å styre avhøret inn på den aktuelle faktiske hendelse. Dersom avhøret blir mindre belastende for barnet som følge av disse forberedelsene vil hensynet til barnet ivaretas, på tross av at lovens frister i stor grad er begrunnet ut fra hensynet til barnet som vitne.

Det faktum at forberedelsene eller etterforskingsskritt har vært «*tidkrevende*» vil kunne føre til at tilrettelagt avhør foretas en uke etter den fastsatte fristen for gjennomføring. Når viktigheten av at avhør foretas tidlig er belyst over, taler dette mot at fristen skal utsettes ut over lovens grenser. Vurderingen fordrer objektivitet fra påtaleansvarlig, som skal veie de ulike hensyn mot hverandre. Reglene legger her opp til en skjønnsmessig vurdering av hva

⁵⁹ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til de enkelte bestemmelsene (§ 239 e), s. 114.

som er nødvendig og taktisk ut fra etterforskingens formål. Hvordan prinsippet ivaretas av den enkelte vil måtte vurderes konkret.

3.3.3 «... som var nødvendige»

En naturlig språklig forståelse av at etterforskingsskrittene eller forberedelsene var «nødvendige» tilsier at det var et begrunnet behov for å gjennomføre dette. Ikke enhver grunn for å gjennomføre disse tidkrevende etterforskingsskrittene eller forberedelsene er tilstrekkelig. Fristforlengelse for gjennomføring av tilrettelagt avhør ilegges bare dersom etterforskingsskrittene eller forberedelsene samlet sett anses som tidkrevende og var nødvendige. Det anses ikke tilstrekkelig for forlengelse av fristen at politiet har foretatt avhør av ett enkelt annet vitne.⁶⁰

Ved denne begrensningen tilligger det påtalejuristen i saken å vurdere hva som skal anses som nødvendig. Fordelene ved forlengelse av fristen er belyst over, og angir gode grunner for å forlenge fristen. Det bør som følge av dette ikke kreves for mye før etterforskingsskrittene eller forberedelsene anses nødvendige. Dersom en kan benytte en tolk som vitnet kjenner til eller som snakker vitnets morsmål godt, vil det kunne være enklere å avgi en så korrekt og fullstendig forklaring som mulig.

Det er fra Riksadvokaten vist forståelse for at lovens frister kan oppleves som stramme for påtalemyndigheten å overholde. Det er imidlertid poengtert at disse fristene skal overholdes så fremt det ikke er hjemmel og grunnlag for å utsette avhøret.⁶¹ Dette begrunner Riksadvokaten med at fristene skaper en forventning om rask etterforsking i disse sakene. Skjønnsutøvelsen i vurderingen skjerpes her noe inn.

Dersom avhør ikke gjennomføres innen fristene kan det føre til at barnet utsettes for fare ved å eksponeres for den mistenkte i påvente av avhør. Hensynet til barnets beste er her fremtredende. På den andre siden er tidsfristenes viktighet i stor grad begrunnet i muligheten til at barnet glemmer hele eller deler av hendelsen.⁶² Overfor mistenkte eller siktede har tidsfristene den virkning at det faktiske forhold kan kartlegges raskt. Det vil alltid være i den uskyldige sin interesse at mistanke blir avvist så tidlig som mulig. For det tilfelle at mistanken skulle vise seg å være grunnløs i saken, vil ventetiden fremstå som tilnærmet uholdbar for

⁶⁰ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til de enkelte bestemmelsene (§ 239 e), s. 114.

⁶¹ Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 2.

⁶² Davik og Langballe 2013, s. 10.

mistenkte. Ved vurderingen av når avhør skal gjennomføres vil dette være i kjernen av objektivitetsplikten. Vurderingen av når avhør skal tas ut fra barnets beste og etterforskingstaktiske hensyn fordrer at objektivitetsplikten ivaretas. Dersom ansvarlig påtalejurist forlenger fristen uten tilstrekkelig begrunnelse eller utelukkende av hensyn til barnet, vil dette kunne gå på bekostning av sakens opplysning og siktedes interesser. Dette vil videre kunne stride med kravet til en forsvarlig saksbehandling.

I tall fra 2017 fremgår det at kun 58 prosent av tilrettelagte avhør ble foretatt innenfor den lovregulerte tidsfristen.⁶³ Tidsfristene brytes dermed i betydelig grad i praksis. Betydningen av reglene om fristutsettelse er som følge av dette redusert ved vurderingen av objektivitetsplikten. Hvordan prinsippet ivaretas her varierer fra hver sak, men for de sakene som utsettes kan en trekke en slutning om at ressursmessige hensyn og hensynet til barnet er gitt avgjørende vekt her.

3.3.4 Fristforlengelse ved enighet med barnehuset

Det følger av straffeprosessloven § 239 e fjerde ledd annet punktum at fristen kan forlenges en uke dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det «*klart er til vitnets beste*» at avhøret utsettes. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det må foreligge holdepunkter for hva som er vitnets beste som også anses som entydige. Disse holdepunktene skal både avhørsleder og barnehuset være enige om tyngden av.

Det følger av bestemmelsens forarbeider at eksempler på at forlengelse er nødvendig kan være at vitnet ikke er friskt nok til å bli avhørt, eller at det av hensyn til vitnet vil være langt bedre å vente til en spesifikk tolk eller bistandsadvokat er tilgjengelig.⁶⁴ Ved slike tilfeller vil det være til vitnets beste å forlenge fristen for gjennomføring av avhør.

Adgangen til fristutsettelse etter dette alternativet er relativt snever, og forutsetter enighet mellom avhørsleder og barnehuset. Eksempler på slike situasjoner kan være at anmeldelsen har ført til omsorgsovertakelse av barnet etter barnevernloven, og at barnet som følge av dette ikke er i stand til å avgi forklaring i tilrettelagt avhør. Representanten fra barnehuset vil ut fra sin kunnskap og sine forutsetninger ha et godt utgangspunkt for å vurdere hva som vil være til

⁶³ Politiets statistikknotat for 2017.

⁶⁴ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til de enkelte bestemmelsene (§ 239 e), s. 114.

barnets beste i slike tilfeller. Som følge av at det skal foreligge enighet vil det vanskelig kunne stilles spørsmålstegn ved påtalemyndighetens objektivitet i slike tilfeller.

På den andre siden vil det i stor grad tilfalle avhørsleder å ivareta siktede sine interesser i denne vurderingen. Barnehuset vil ofte i større grad fokusere på barnets beste her. Dette fordrer en skjerpet objektivitet fra påtalejuristens side angående sakens øvrige parter, særlig siktede. Dersom ansvarlig påtalejurist forlenger fristen uten å ivareta disse forhold anses ikke objektivitetsplikten som ivaretatt.

3.3.5 Fristene for gjennomføring av tilrettelagt avhør i forslag til ny straffeprosesslov

I forslag til ny straffeprosesslov er reguleringen av fristene for gjennomføring av tilrettelagt avhør endret til at avhøret skal gjennomføres «så snart som mulig» etter at etterforskingen er igangsatt, eller påtalemyndigheten ble klar over behovet for avhør.⁶⁵

En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at avhøret skal foretas så fort det foreligger reell mulighet til gjennomføring. I merknad til bestemmelsen er det uttalt at bestemmelsen gir en mer åpen retningslinje for når tilrettelagt avhør skal gjennomføres sammenlignet med dagens detaljerte fristsystem.⁶⁶

Det som kan tolkes ut fra straffeprosesslovutvalgets forslag er et tydelig behov for endring i reguleringen av fristene for gjennomføring av tilrettelagt avhør. Det legges i stor grad opp til utøvelse av skjønn for den enkelte avhørsleder når det gjelder gjennomføringen av det tilrettelagte avhør. Det medfører en videre adgang for påtalemyndigheten til å utøve objektivitet i vurderingen av når avhøret skal foretas. Forslaget til ny bestemmelse har i så måte et større potensial for å realisere forlengelse av fristene ut fra de momenter som taler for å utsette gjennomføringen av avhør omtalt over.

Ut fra de momenter som er vurdert over taler gode grunner for at det skal åpnes for en mer skjønnsmessig fastsetting av når avhør skal gjennomføres. Når avhøret skal gjennomføres så snart som mulig i stedet for innenfor detaljerte frister vil dette kunne avhjelpe noe av det tidspresset som foreligger i etterforskingen av saker om seksuelle overgrep mot barn. Når en sammenholder dette med tallene som er vist til for antallet avhør som faktisk er gjennomført i

⁶⁵ NOU 2016:24, lovutkastet til § 10-7, s. 42.

⁶⁶ NOU 2016:24, merknad til § 10-7, s. 584.

tråd med lovens frister, er ikke endringen i reglene overraskende. Endringen vil kunne føre til at påtalemyndigheten i større grad kan gjennomføre andre etterforskingsskritt og forberedelser i forkant av det tilrettelagte avhør, noe som kan føre til at saken er bedre opplyst i forkant av avhøret. Som følge av endringen styrkes påtalemyndighetens objektivitetsplikt i forslag til ny straffeprosesslov.

3.4 Mistenkte og siktedes rettigheter ved tilrettelagt avhør

3.4.1 Varsling av mistenkte

Det følger av straffeprosessloven § 239 b første ledd første punktum at hovedregelen ved tilrettelagt avhør er at mistenkte ikke skal varsles om første avhør av barnet. Mistenkte kan etter bestemmelsens første ledd annet og tredje punkt varsles dersom det anses «*ubetenkelig av hensyn til vitnet og etterforskningen*». Mistenkte skal bare varsles dersom vedkommende allerede er siktet, eller det foreligger skjellig grunn for mistanken mot vedkommende slik at vedkommende bør siktes.

Ordlyden gir ingen indikasjon på hva som skal anses «*ubetenkelig*» ut fra hensynet til vitnet og etterforskningen. En naturlig forståelse ligger mot at varslingen skal anses forsvarlig eller holdbar, av hensyn til vitnet og etterforskningen. Etter bestemmelsens forarbeider skal det ikke varsles dersom det kan føre til at vitnet kommer i en vanskelig eller farlig situasjon, eller varslingen kan gi mistenkte mulighet til å kvitte seg med bevis i saken.⁶⁷ Hva som skal anses som en vanskelig eller farlig situasjon vil kunne være en noe subjektiv vurdering for hvert enkelt vitne, men det retter seg gjerne mot gjentakelsesfare.

Varsling av mistenkte er nødvendig for at vedkommende skal ha anledning til å sette seg inn i sakens grunnlag og konferere med sin forsvarer. En viktig del av retten til rettferdig rettergang er at siktede skal få informasjon om innholdet i siktelsen og bakgrunnen for denne. I saker om seksuelle overgrep mot barn gjør dette seg særlig gjeldende som følger av at avhøret som foretas skal avspilles under hovedforhandlingen, og eventuell krysseksaminasjon av vitnet må skje i det tilrettelagte avhør. For å ha mulighet til å realisere disse rettighetene er det nødvendig at mistenkte varsles så tidlig som mulig. Når dette skal skje er mer uklart. I forarbeidene til bestemmelsen vises til relevant praksis fra EMD og poengteres at det ikke er absolutte regler om når denne informasjonen gis, og at det sentrale er at slik informasjon

⁶⁷ Prop. 112 L (2014-2015), s. 110.

faktisk gis mistenkte.⁶⁸ Dette er her grunnleggende hensyn som taler for at mistenkte burde varsles før avhør av barnet foretas.

Hensikten bak denne hovedregelen er å senke terskelen for å melde fra til politiet ved mistenke om vold og overgrep.⁶⁹ En praksis ved umiddelbar underretning kan føre til at den som vil melde fra, unnlater å gjøre det. Lovgiver ønsker å unngå den belastning en siktelse og varsel om avhør vil være for mistenkte i de sakene det viser seg at mistanken var ubegrunnet. Det er av Riksadvokaten forutsatt at det skal vurderes nøye om det er grunnlag for å fravike denne hovedregelen.⁷⁰ Hensynene til mistenkte skal ivaretas ved denne vurderingen, og det foreligger ikke adgang til å unnlate varsling av etterforskingstaktiske grunner som ikke er begrunnet i hensynet til etterforskningen. Unnlatt varsling av mistenktefor å unngå at vedkommende skal inneha vern som siktet ved avhøret vil aldri være i tråd med objektivitetsplikten.

Når hovedregelen i dagens regler er at mistenkte ikke skal varsles før det første tilrettelagte avhøret, medfører dette en begrensning i sakens opplysning ved dette avhøret. Dette som følge av at mistenkte ikke har fått mulighet til å forklare seg, eller stille spørsmål som videre stilles barnet i avhør. Hovedregelen fører også til at mistenkte ikke har mulighet til å sette seg inn i det anmeldte forhold før etter at tilrettelagt avhør er gjennomført. Som følge av disse begrensninger i mistenktes rettigheter ivaretas ikke påtalemyndighetens objektivitetsplikt tilstrekkelig under etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn.

I forslag til ny straffeprosesslov synes det å foreligge en endring ved reglene for varsling av mistenkte ved tilrettelagt avhør. Etter forslaget kan varsel til mistenkte utsettes dersom hensynet til etterforskningen krever det.⁷¹ En naturlig tolkning av ordlyden er at hovedregelen er at mistenkte skal varsles, men at dette kan utsettes etter nærmere vilkår.

Det følger av merknad til forslagens bestemmelse at mistenkte skal varsles og få konferert med sin forsvarer.⁷² Det fremheves i merknaden at dette er for å ivareta siktedes rett til

⁶⁸ Prop. 112 L (2014-2015), s. 61.

⁶⁹ Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 8.

⁷⁰ Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 9.

⁷¹ NOU 2016:24, lovutkastet § 10-7, s. 42.

⁷² NOU 2016:24, merknad til § 10-7, s. 584.

kontradiksjon. Vilkåret for utsatt varsling skal forstås strengt, og det må kunne påvises konkrete forhold som tilsier dette.

Det er i forslag til ny straffeprosesslov rettet kritikk mot ivaretagelsen av mistenktes rettigheter ved ordningen med tilrettelagt avhør. Særlig vises det til at sentrale rettssikkerhetsgarantier tilsier at ordningen må justeres slik at hensynet til kontradiksjon ivaretas bedre.⁷³ Det presiseres at ved at utgangspunktet er at mistenkte skal varsles gis der en reell adgang til kontradiksjon gjennom vedkommendes forsvarer. Ordningen er på denne måten reversert, ved at det ikke lengre settes begrensninger for mistenktes rett til kontradiksjon, men heller kreves begrunnelse for slik begrensning ut fra konkrete etterforskningshensyn.

Dersom mistenkte ikke skal varsles må retten til kontradiksjon ivaretas gjennom senere avhør. Dersom forklaringen er et viktig eller eneste bevis i saken, og retten til kontradiksjon ikke er ivaretatt på tilfredsstillende måte viser utvalget til at dette medfører at forklaringen ikke kan benyttes under hovedforhandlingen.⁷⁴ Det er klare innskjerpinger som her foreslås for å ivareta siktedes rett til kontradiksjon. Det er tydelig ut fra utvalgets uttalelser og forslag at dagens ordning ikke anses å tilfredsstillende siktedes rettigheter på en forsvarlig måte, og dagens ordning som i stor grad tillegger påtalemyndigheten å ivareta disse rettighetene anses ikke tilstrekkelig.

3.4.2 Forsvarer i avhør

Det følger av straffeprosessloven § 239 d første ledd bokstav b at siktedes forsvarer skal følge det tilrettelagte avhør. Dette gjelder imidlertid bare dersom siktede er varslet om avhøret. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at varsling av siktede er en forutsetning for forsvarers tilstedeværelse i det tilrettelagte avhør.

Ordlydsfortolkningen støttes opp av forarbeidende som klargjør at dersom siktede ikke skal varsles om avhøret etter straffeprosesslovens § 239 b, så skal det heller ikke oppnevnes forsvarer som skal følge avhøret.⁷⁵ Begrensningen for forsvarers rett til å følge det tilrettelagte avhør er en direkte følge av reglene om varsling av mistenkte. Bakgrunnen for denne begrensningen er ikke begrunnet videre i lovteksten eller forarbeidende. Det presiseres at de

⁷³ NOU 2016:24, s. 288, punkt 13.5.3.

⁷⁴ NOU 2016:24, s. 289, hvor det vises til lovutkastet § 10-9.

⁷⁵ Prop. 112 L (2014-2015) s. 112.

samme hensyn som gjør seg gjeldende ved utsatt varsling av mistenkte ikke gjør seg gjeldende her. Begrunnelsen for at forsvarer ikke skal følge avhøret dersom mistenkte ikke er varslet skal vurderes i det følgende.

Dersom siktede ikke er avhørt om forholdet kan forsvarer ilegges taushetsplikt for hva som er fremkommet i det tilrettelagte avhør, frem til avhør av siktede er gjennomført jf. strpl. § 242. Dersom det skulle tenkes at begrensningen er begrunnet i at forsvarer vil videreføre opplysninger fra det tilrettelagte avhør vil dette kunne avhjelpes ved taushetsplikt.

Det fremstår videre meget uklart og ubegrunnet hvorfor forsvarer ikke skal kunne følge det tilrettelagte avhør for det tilfellet at mistenkte ikke er varslet. Dersom avhørsleder kommer til at mistenkte ikke skal varsles av hensyn til vitnet eller etterforskingen, tilsier ikke dette at mistenkte ikke har interesse av at forsvarer er til stede ved avhøret. Selv om mistenkte ikke er varslet om avhøret vil forsvareren kunne ivareta visse grunnleggende rettigheter i prosessen, og vil ikke minst ha et godt grunnlag for videre bistand etter at mistenkte er varslet. På den andre siden kan det heller stilles spørsmål ved hvorfor det anses som et problem at forsvarer skal kunne følge det tilrettelagte avhør, selv om mistenkte ikke er varslet.

Det er av Riksadvokaten presisert at påtalemyndighetens generelle objektivitetsplikt gjelder også i de tilfeller hvor det tilrettelagte avhøret følges av forsvarer.⁷⁶ Det faktum at forsvarer er tilstede fører dermed ikke til at objektivitetsplikten bortfaller, og forsvarers tilstedeværelse vil dermed ikke utgjøre noen endring. En kan stille seg spørsmål om holdningen til objektivitetspliktens utstrekning når det anses hensiktsmessig at forsvarer ikke følger det tilrettelagte avhør.

Regelen om at forsvarer ikke skal følge det tilrettelagte avhør dersom mistenkte ikke er varslet ivaretar ikke siktedes rettigheter, og påtalemyndighetens objektivitetsplikt under etterforskingen er som følge av dette ikke tilstrekkelig ivaretatt.

Av forslag til ny straffeprosesslov følger det at mistenkte skal ha forsvarer ved tilrettelagt avhør.⁷⁷ Det er ikke etter forslaget en begrensning ved om siktede er varslet eller ikke. Det presiseres i forslaget til ny straffeprosesslov at dagens ordning med tilrettelagt avhør

⁷⁶ Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 6.

⁷⁷ NOU 2016:24, lovutkastet § 3-15, s. 31.

begrenser mistenktes rettigheter sterkt.⁷⁸ Her eksemplifiseres særskilt at hovedregelen er at forsvarer ikke er tilstede under det første avhøret, mens dette skal benyttes under hovedforhandling. Det presiseres i forslaget videre at ordningen med tilrettelagt avhør skal innby til tillit, og det som følge av dette er viktig at mistenkte via sin forsvarer sikres deltakelse på et tidlig tidspunkt i saksbehandlingen. Der presiseres av utvalget at dette særlig settes på spissen her som følge av at det er politiet som har ansvar for dette første avhøret, og politiet i langt mindre grad oppfattes som en nøytral og uavhengig aktør enn en dommer i dette henseende. Når forsvarer som den klare hovedregel i dagens ordning ikke får følge det første avhøret oppstår det en risiko for at det allerede i saksbehandlings initialfase skapes en ubalanse mellom sakens parter.

Det er umulig å trekke noen klare konklusjoner av krenkelse i alle saker hvor tilrettelagt avhør foretas uten at forsvarer er til stede. Adgangen til kontradiksjon kan ivaretas ved supplerende avhør. Det er imidlertid klare holdepunkter som tilsier at en ordning hvor forsvarer ikke kan følge det første avhør av barnet kan stride mot mistenkte og siktedes rettigheter ved saksbehandlingen, og det er gitt klare føringer for at denne praksisen må endres betraktelig.

Straffeprosesslovens § 239 d er belyst over angående forsvarers adgang til å overvære det tilrettelagte avhør. Etter bestemmelsens første ledd bokstav a skal vitnets bistandsadvokat også følge avhøret. Bestemmelsen redegjør også for andre aktører som kan følge det tilrettelagte avhør. I det følgende skal påtalemyndighetens representanter være i fokus.

3.5 Påtalemyndighetens representanter ved tilrettelagt avhør

3.5.1 Generelt

Straffeprosessloven § 239 a angir at tilrettelagt avhør skal tas av en politietterforsker under ledelse av en påtalejurist med utvidet påtalekompetanse. Etter bestemmelsens siste ledd følger det at Kongen kan gi nærmere regler om tilrettelagte avhør, herunder kompetansekrav til avhørsleder og avhører. Bestemmelsen oppstiller reguleringer for hvem som har ansvaret for gjennomføringen av det tilrettelagte avhør. Det oppstilles i tillegg kompetansekrav for avhørsleder og avhører.

Det følger videre av bestemmelsens første ledd at avhørsleder skal ha et *«særlig ansvar for å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og våke over at saken blir fullstendig opplyst»*.

⁷⁸ NOU 2016:24, s. 289, punkt 13.5.3.

Avhørsleders særlige ansvar for avhøret har en klar side til påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Forarbeidene til bestemmelsen viser i tillegg til straffeprosessloven § 55 fjerde ledd hvor det som nevnt følger at påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektivt i hele sin virksomhet.⁷⁹ Det er avhørsleder som skal sikre at avhøret blir nøytralt, og dermed sikrer avhørets bevisverdi når det skal spilles av under hovedforhandling.⁸⁰

De konkrete føringer for avhørsleder og avhører er gitt i forskrift om tilrettelagt avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner.⁸¹ Disse reglene skal i det følgende redegjøres for og det vil foretas en vurdering av i hvilken grad påtalemyndighetens objektivitetsplikt ivaretas.

3.5.2 Avhørsleder

Det følger av forskriften § 3 ulike prosessuelle rettigheter og praktiske anliggender ved avhøret som skal ivaretas av avhørsleder. Videre følger det av første ledd at avhørsleder skal være påtalejurist med utvidet påtalekompetanse, og «*så vidt mulig ha bestått Politihøgskolens spesialutdanning i å lede tilrettelagt avhør*». Videreutdanningen tilbys ved Politihøgskolen for påtalejurister som skal gjennomføre tilrettelagte avhør, og utgjør 15 studiepoeng.

En naturlig språklig forståelse av «*så vidt mulig*» indikerer at det vil kunne foreligge tilfeller hvor det ikke er mulig å benytte avhørsleder som har gjennomført spesialutdanningen i avhør. Ordlyden legger ikke opp til en vid adgang, men derimot skal spesialutdannet avhørsleder benyttes dersom det er mulighet for det. Som følge av dette forutsetter ordningen i hovedsak at avhør gjennomføres av avhørsleder med slik spesialutdanning. Dette anses som et kvalitetstegn ved ordningen, og vil føre til at kompetente påtalejurister med kunnskap om avhør av barn og unge er avhørsledere. Et slikt krav fører også til at de fleste tilrettelagte avhør vil gjennomføres relativt likt, noe som styrker forutberegneligheten i systemet.

Av forskriftens § 3 siste ledd følger at avhørslederen har et særskilt ansvar for å sikre at mistenktes rett til en rettferdig rettergang blir ivaretatt, blant annet rettighetene etter straffeprosessloven §§ 239 b-d. Det presiseres også at avhørsleder skal ivareta hensynet til vitnets beste.

⁷⁹ Prop. 112 L (2014-2015), kap.16, merknader til de enkelte bestemmelser, s. 108.

⁸⁰ Prop. 112 L (2014-2015), kap.16, merknader til de enkelte bestemmelser, s. 108.

⁸¹ Forskrift nr. 1098 av 24. september 2015, trådt i kraft 2. oktober 2015 (forskrift om tilrettelagt avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner - heretter «forskriften»).

Ordlyden i siste ledd angir et «*særskilt*» ansvar for mistenktes rett til en rettferdig rettergang. Avhørsleder sitt ansvar for de prosessuelle rettigheter ved tilrettelagt avhør presiseres her. I bestemmelsen vises det til særreglene for tilrettelagt avhør. Dette fører imidlertid ikke til at de generelle rettigheter for mistenkte ut fra den overordnede normen for rettferdig rettergang er avskåret. Dette er i tråd med at retten til rettferdig rettergang anses som en overordnet norm gjennom hele straffesaksbehandlingen.

På tross av at siste ledd fokuserer mest på siktedes rettigheter er vitnet ivaretatt ved at det klart presiseres at mistenktes rettigheter ikke skal gå på bekostning av hensynet til vitnets beste. Utformingen av bestemmelsen legger opp til en vurdering som balanserer mellom mistenkte og vitnes beste. Her uttales eksplisitt de vurderinger som er sentrale etter særreglene for tilrettelagt avhør av barn, og hvor påtalemyndighetens objektivitetsplikt gjerne kommer på kanten.

Riksadvokaten har presisert at det ikke stilles krav om at avhørsleder er påtaleansvarlig på saken. De korte fristene for gjennomføring av avhør tilsier likevel at avhørsleder som hovedregel er påtaleansvarlig.⁸² Det legges opp til at påtaleansvarlig kan følge avhøret, der vedkommende ikke er avhørsleder. Dette vil kunne tenkes der påtaleansvarlig i saken ikke har spesialutdanning for ledelse av tilrettelagte avhør av barn.

Ved etterforskning av straffbare forhold er hovedregelen at det er politiet som foretar etterforskningen under ansvar og ledelse av påtalemyndigheten. Som følge av dette tilligger det påtalemyndigheten å vurdere det etterforskningsmaterialet som politiet har innhentet. For den ansvarlige påtalejurist vil det være ivaretagelse av objektivitetsplikten ved vurderingen av det foreliggende etterforskningsmateriale som er sentralt ved vurderingen av påtaleavgjørelse. Ved tilrettelagte avhør eksisterer ikke denne to-trinnkontrollen av etterforskningsmaterialet. Dette som følge av at avhørsleder som skal foreta vurderingen angående påtaleavgjørelse også er delaktig ved avhøret. Kompetansereglene som legger føringer for avhørsleder ved tilrettelagt avhør medfører at objektivitetsplikten ikke ivaretas i tilsvarende grad som ved ordinære avhør, ved at en ikke får den samme objektivitetskontroll av etterforskningsmaterialet.

For påtalejurist som er avhørsleder ved tilrettelagt avhør er det relativt eksplisitte regler som vedkommende skal følge. For påtalemyndigheten er det veldig få tilfeller hvor det i en så

⁸² Direktiver og retningslinjer for tilrettelagt avhør, s. 5, pkt. 7.

konkret rolle foreligger slike klare føringer for den grad av objektivitet som kreves. Behovet for føringene og presiseringene av formål og gjennomføring illustrerer et økt behov for objektivitet ved tilrettelagt avhør. Det kan tenkes at disse føringer er inntatt for å avhjelpe den manglende to-trinnkontrollen som er gjort rede for over.

Det er tydelig at avhørsleder innehar en betydelig del av ansvaret ved å ivareta hensynet til barnets beste samt mistenkte og siktede sine prosessuelle rettigheter. Betydningen av avhørsleder sin ivaretagelse av objektivitetsplikten vil dermed være mer markant ved tilrettelagt avhør enn ved ordinære avhør.

3.5.3 Avhører

Forskrift om tilrettelagte avhør § 4 angir kvalifikasjonskrav for politietterforskeren som skal være avhører ved tilrettelagt avhør. Etter bestemmelsen «*skal*» slike avhør gjennomføres av en etterforsker «*som har bestått Politihøgskolens spesialutdanning i avhør av barn og ungdom*». Spesialutdanningen er her også et studium ved Politihøgskolens etter- og videreutdanning som tilbys etterforskere som skal gjennomføre tilrettelagte avhør. Studiet utgjør 15 studiepoeng.

Ordlyden i bestemmelsens første ledd indikerer at det ikke kan gjennomføres avhør uten at etterforskeren innehar slik spesialutdanning. Dette følges opp i første ledd annet punktum hvor det gjøres unntak dersom dette ikke er mulig uten at avhøret blir «*vesentlig forsinket*», og avhørslederen etter en «*samlet vurdering av hensynet til vitnet, siktede og etterforskningen*» vurderer forsinkelsen som «*særlig uheldig*». For de tilfellene hvor vilkårene anses oppfylt kan avhøret tas av en politietterforsker uten slik spesialutdanning. I praksis gjennomføres de fleste avhør av etterforsker med slik spesialutdanning. Adgangen til unntak fra dette bidrar ikke til å belyse avhandlingens problemstilling og vurderes ikke nærmere.

Det er her, som over ved avhørsleder, klart at det er ønskelig med en avhører som har gjennomført spesialutdanning. Dersom barnet som skal avhøres er førskolebarn skal avhøret i tillegg «*så vist mulig*» tas av en politietterforsker med tilleggsutdanning i avhør av førskolebarn og særlig sårbare voksne jf. bestemmelsens annet ledd. Bakgrunnen for tilleggskravene er at det her er snakk om særlig sårbare vitner, som i den utstrekning krever mer omfattende kompetanse ved avhør. Særlig sårbare vitner kan imidlertid forekomme i alle straffesaker, og det er behovet for spesialutdannelse for avhør av nettopp barn som skal belyses i det følgende.

Behovet for spesialutdanning er begrunnet i de særlige utfordringer som følger ved avhør av barn. Det er avhører som møter barnet under tilrettelagt avhør og vil ha den direkte påvirkning på forklaringen gjennom sitt kroppsspråk, sin tilstedeværelse og sine spørsmål. Hvordan spørsmålene utformes og ikke minst hvordan oppfølgingsspørsmål stilles vil kunne ha stor betydning. Det er således i stor grad avhører som ivaretar hensynet til sakens opplysning underveis, selv om det i pausene også legges opp til at avhørsleder og de andre aktørene som er tilhørere kan stille spørsmål. Avhører må kunne tolke både barnet sitt kroppsspråk og hva som ligger i den forklaringen barnet gir.

Ved gjennomføringen av det tilrettelagte avhør er avhører sin ivaretagelse av sin objektivitetsplikt særdeles viktig. Dette fordi det kan være vanskelig å gå tilbake på ting man har sagt eller spørsmål man har stilt barnet i ettertid. Dersom avhører skal omformulere et spørsmål for i større grad å sikre objektivitet, vil dette i stor grad kunne oppfattes som det samme spørsmålet av barnet, og forklaringen vil dermed være sammenfallende.

En fare ved å kreve spesialutdanning av etterforskere i avhør av barn er at det blir lagt føringer for hvordan tegn og svar skal tolkes. Disse føringene eller normene trenger ikke samsvare med barnet i hvert konkret avhør. Det kan også tenkes at avhører kan trekke sin forståelse så langt at forklaringen blir overtolket og trukket for langt. Når det presiseres at det kan foreligge en fare ved dette er bakgrunnen for dette at det senere er dommeren i saken og allmennheten som skal vurdere skyld. Dersom det er lagt vekt på momenter som en ikke vil kunne utlede uten denne spesialutdanningen vil ikke de tilsvarende momenter ilegges vekt i dommerens bevisvurdering. De kompetansekrav som stilles for avhører ved tilrettelagt avhør vil som følge av dette kunne ha risiko for å tolkes ulikt av den dømmende rett. Dersom dette skulle bli tilfellet vil kompetansekravet kunne være en medvirkende faktor til at objektivitetsplikten svekkes.

3.5.4 Kompetansekravets bakside

Det krav til tilleggsutdanning som stilles til avhørsleder og avhører er belyst i de to punktene behandlet over. Denne tilleggsutdanningen anses generelt som et kvalitetstegn ved ordningen med tilrettelagt avhør. Det skal imidlertid i det følgende belyses om et slikt tilleggskrav kan ha noen baksider.

Det er av Asbjørn Rachlew utførlig behandlet hvilke fallgruver som forelå ved politiets avhørsmetoder før 2009.⁸³ Avhandlingen retter seg i stor grad mot justisfeil foretatt ved avhør av mistenkte i straffesaker. Når Rachlew overordnet vurderer hva disse feilene skyldes vises det i første rekke til universelle, menneskelige svakheter som påvirker all menneskelig atferd, også for representanter fra politi- og påtalemyndighet.⁸⁴ Rachlews avhandling var ferdigstilt seks år før reglene om tilrettelagt avhør ble innført og fokuserer ikke i noen grad på avhør av barn. De sentrale tema vil likevel kunne gjøres gjeldende også her, og begrunnelsen for de potensielle fallgruvene vil også være av betydning. Det er videre av betydning at politiets avhørsmetoder i stor grad er basert på Rachlew sine funn, noe som øker relevansen også for tilrettelagte avhør.

Det vil i mange tilfeller være påtalejurister med en interesse for etterforskning av denne typen lovbrudd som gjennomfører en tilleggsutdanning for å være kompetent til å lede tilrettelagte avhør. Spørsmålet er da om en slik interesse for å beskytte barn har potensiale til å påvirke eller komme i konflikt med påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Dersom ivaretagelse av barnets interesser fører til at avhører eller avhørslederen blir mindre objektiv i sine vurderinger kan dette medføre at vedkommende lettere trekker slutninger om at seksuelle overgrep har skjedd. For det tilfelle at vedkommende ut fra sin spesialutdanning ser etter noe bestemt ved barnet sin atferd eller sin forklaring, vil den beskyttelsesinteresse som vedkommende innehar kunne påvirke tolkningen av avhøret. Avhører eller avhørsleder kan som følge av sin overbevisning anse det som ubegrunnet eller mindre interessant å videre undersøke momenter som taler mot denne mistanken, eller finne alternative svar på sin hypotese. Det vil kunne innebære at objektivitet overfor både fornærmede, vitner og mistenkte vanskeliggjøres i større grad enn ved ordinære avhør. Dette nettopp som følge av den interesse vedkommende fundamentalt har for oppklaring av denne typen saker.

Det er det menneskelige aspekt ved den aktuelle representant fra påtalemyndigheten som i større grad settes i fokus her. Nettopp fordi det på tross av deres klare føringer for objektivitet, også er et menneske bak sin posisjon. Det vil på noen måte være en forutsetning at dette er mennesker med en fundamental empati overfor barn og oppklaring av saker hvor barn er fornærmet. Når det da er satt slike klare begrensninger for hvem som skal være avhørsleder

⁸³ Asbjørn Rachlew, «Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak», doktorgradsavhandling ved Det juridiske fakultet UiO, 2009 (heretter Rachlew, 2009).

⁸⁴ Rachlew, 2009, prologen s. 3 nest siste avsnitt.

og avhører, og det samtidig er fremholdt av Riksadvokaten at arbeidspresset her er stort og delvis for stort,⁸⁵ fører dette til at det innad i politidistriktet er liten rullering på hvem som innehar disse rollene.

Når det i stor grad er de samme etterforskerne og påtalejuristene som arbeider med disse sakene, kan dette føre til at det oppstår en lukket gruppe. Dersom det oppstår en slik lukket gruppe skapes det potensiale innad i gruppen for utvikling av egne normer og videre en mulighet for at objektivitetskravet reduseres jevnt innad i denne gruppen. En slik påvirkning vil trolig heller ikke nødvendigvis kunne påvises med det første, som følge av den tillit som følger med den kompetansen avhørsleder og avhører innehar.

Det kan vanskelig konkluderes med at egne normer og utjevning av påtalemyndighetens objektivitetsplikt innenfor dette området oppstår som følge av et kompetansekrav. Men ut fra den foretatte vurderingen av de foreliggende retningslinjer og ressursproblemer er det nødvendig å belyse fallgruven ved ordningen. Det er fremholdt at det anses som en fordel at avhørene ledes av erfarne etterforskere og påtalejurister.⁸⁶ Den erfaring og utdanning avhører og avhørsleder innehar anses som en styrke, og gjør de kompetente til å gjennomføre avhør av barn. Dette på tross av de vanskeligheter som er belyst over. Det er naturlig å stille seg spørsmålet om hvorfor det er behov for slik tilleggsutdanning for å beherske slike avhør på en tilstrekkelig måte.

Det som er styrende for vurderingen av om noe er straffbart eller ikke er allmennhetens rettsfølelse. Dette anses som et bærende prinsipp. Det er følgelig denne type forståelse og fundamental sunn fornuft som skal ligge til grunn ved bedømmelsen av bevis. Dersom det i norsk straffeprosess kreves spesialutdanning for å kunne tolke avhør av barn vil dette kunne komme i konflikt med allmennhetens oppfatning av det aktuelle avhør. Spesialutdanningen vil som nevnt over kunne ha potensial for at man overfortolker barnets forklaring. Dette fordi avhører og avhørsleder forstår eller tolker noe mer enn den normale person ut fra barnets forklaring og atferd. Dersom de aktuelle momentene ikke kan begrunnes eller påvises på annen måte enn ved denne tolkningen, vil det være en risiko for at andre uten tilleggsutdanningen tolker dette ulikt. Ut fra hensynet til barnets beste følger det krav om å ta

⁸⁵ Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør, s. 3.

⁸⁶ Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør s.3, uttalt av Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter i rapport angående tilrettelagt avhør.

det barnet sier på alvor i vurderingen. Det foreligger ikke krav om at det skal legges mer til barnets forklaring eller høyere forståelse. En slik praksis vil kunne trekke lengre enn formålet som ligger bak hensynet til barnets beste.

Det er vanskelig å vurdere i hvilken utstrekning det vil være akseptert å tillegge barnet egenskaper eller motiver som ikke følger direkte av barnets forklaring. Bakgrunnen for dette er hensynet til barnet og beskyttelse av barn ofte er regnet som et udelt godt formål, og settes som følge av dette sjelden på spissen. I foreliggende vurdering har den aktuelle kompetanseregel risiko for en praksis som ikke er i tråd med verken hensynet til barnets beste eller påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Hensynet til materielt riktig resultat vil videre også svekkes dersom avhører eller avhørsleder sine tolkninger medfører at det legges til grunn et feilaktig faktisk grunnlag ut fra det tilrettelagte avhør. Fallgruvene ved ordningen som er belyst gjør det helt nødvendig at den enkelte påtalejurist og etterforsker er seg bevisst denne risikoen. Dersom en er bevisst de utfordringer som foreligger er det større sjanse for at den risiko som foreligger ikke vil realisere seg.

Det presiseres for ordens skyld at det ikke er selve tilleggsutdanningen i seg selv som kritiseres, men i større grad de følger og konsekvenser som ligger latent i ordningen. Dette fordi den avhører eller avhørsleder som lar seg påvirke av et barn som i tilrettelagt avhør svarer unnvikende, men gir holdepunkter for at det har skjedd et seksuelt overgrep, ikke kan anses som noe annet enn menneskelig. Det er nettopp her balansegangen mellom de ulike interesser og den fundamentale objektivitetsplikten kan komme i ubalanse.

Den generelle betenkelighet ved interessen for tilleggsutdanningen som kreves er ikke i seg selv nok til å sette spørsmålstegn ved den enkelte avhørsleder og avhører sin objektivitet. Det er klart at et visst antall etterforskere og påtalejurister er nødt til å gjennomføre spesialutdanningen for at det skal være praktisk mulig å gjennomføre tilrettelagte avhør. Vurderingen er ikke ment å senke tilliten til tilleggsutdanning for avhørsledere og avhører, som i stor grad ønsker mest mulig kompetanse for å kunne foreta et tilrettelagt avhør på best mulig måte.

De problemstillinger som er belyst over aktualiserer seg i stor grad gjennom utformingen av spørsmålene som stilles vitnet ved tilrettelagt avhør. Dette belyses i det følgende.

3.6 Avhørsteknikk

3.6.1 Innledende

Sentralt både i spesialutdanningen for avhørsleder og avhører er avhørsmetodikk, samt feil og fallgruver ved tilrettelagte avhør som etterforskningsmetode.⁸⁷ Dette er elementer ved tilrettelagt avhør av barn som anses særlig krevende både for avhørsleder og avhører.

Særlige utfordringer ved avhør av de yngste barna i aldersklassen for tilrettelagt avhør er blant annet språkutvikling, minnekapasitet og sårbarhet for feilhukommelse.⁸⁸ De yngste barna kan vanskelig forklare årsaken til en hendelse eller til andre sine handlinger, og heller ikke gi logiske beskrivelser av hvordan hendelser henger sammen. Som følge av dette har det vist seg at små barn har høy feilsvarprosent på lukkede spørsmål, selv i de tilfellene der de husker hendelsen spørsmålet baserer seg på. Bakgrunnen for de feile svarene kan tenkes begrunnet ulikt. Et typisk tilfelle kan være at barnet tror det er forventet et visst svar på det spørsmålet som stilles, eller rett og slett ikke forsøker å reflektere over hvilket svar som er riktig. Det er videre fremholdt av Davik og Langballe at minnekapasitet er et viktig moment. Her er tidsaspektet viktig, og forskning viser at barn har vanskeligere enn voksne for å holde fast ved de opprinnelige minnene, og skille ut hva de husker og hva som er lagt til i minnet i tiden har gått etter hendelsen.⁸⁹ Dette vil også kunne føre til at barnets forklaring inneholder feil og/eller mangler.

Det som er positivt fra det materiale som Davik og Langballe har brukt er at en studie av barn ved fireårsalderen viser at barna svarte korrekt på spørsmål som antydte sentral og overgrepsrelatert informasjon i 95 prosent av tilfellene.⁹⁰ Men for å kunne stille slike spørsmål til et barn må man ha kommet i posisjon overfor barnet, gjerne ha opparbeidet seg tillit og hatt en god timing for spørsmålene. Dette vil for avhører ofte fremstå som vanskelig, og det er de rettslige reguleringer av avhørets spørsmålsstilling som skal undersøkes nærmere.

3.6.2 Bruken av ledende spørsmål

Det følger av straffeprosessloven § 136 annet ledd at det ikke skal stilles spørsmål som *«innbyr til svar i en bestemt retning»*. Dette såfremt det ikke skjer for å undersøke påliteligheten av en gitt opplysning fra vitnet, eller *«andre særlige grunner gjør det*

⁸⁷ Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør, s. 4, punkt 2 nr. 1.

⁸⁸ Davik og Langballe 2013, s. 6.

⁸⁹ Davik og Langballe 2013, s. 7.

⁹⁰ Davik og Langballe 2013, s. 8.

forsvarlig». Bestemmelsen angir at «*retten våker over*» at avhøret ikke foretas på slik måte som beskrevet. Tilsvarende ansvar gjelder for avhørsleder ved tilrettelagt avhør jf. strpl. § 234 og § 329 a første ledd tredje punktum.

En naturlig språklig forståelse av at et spørsmål «*innbyr*» til et svar, er at spørsmålet legger føringer for svaret. Eksempler på dette er spørsmål som angir svaret i spørsmålsutformingen. Ordene legges her i stor grad i munnen til vitnet, og det kan da gi et svar som i ulik grad ikke stemmer med det vitnet egentlig mener. En annen måte å begrense mulighetene for vitnets svar er å stille helt lukkede spørsmål. Her brukes i stor grad spørsmålsutforminger som legger opp til ja- eller nei-svar fra vitnet. Slike spørsmål egner seg godt til å bekrefte eller avkrefte et scenario avhører setter opp. Begge disse typene spørsmål gir mindre rom for vitnet til å gi en forklaring som strider mot den oppfatning avhører har.

Som følge av unntakene i annet ledd foreligger det ikke et absolutt forbud mot ledende spørsmål i norsk straffeprosess. Dersom slike spørsmål skal stilles må det imidlertid skje for å undersøke påliteligheten av tidligere avgitte opplysninger fra vitnet, eller at andre særlige grunner gjør det forsvarlig. Lukkede spørsmål for å undersøke tidligere avgitte forklaringer vil rette seg mot mer eller mindre konkret informasjon vitnet tidligere har avgitt. Slike spørsmål vil i mindre grad kunne forvirre vitnet eller lede til uriktige svar, da dette er informasjon som det allerede er forklart om. Dette vil heller gi vitnet en mulighet til å rette på tidligere avgitt forklaring som er misforstått eller som inneholder feil informasjon. Påtalemyndighetens objektivitetsplikt kommer sjelden på spissen her.

Når det gjelder muligheten til å stille ledende spørsmål dersom «*andre særlige grunner gjør det forsvarlig*» angis det ikke ut fra bestemmelsens ordlyd, forarbeider eller rettspraksis en videre forståelse av hva som omfattes av forsvarlighetsvurderingen.

Bestemmelsens forarbeider gir visse føringer ved at det vises til at det kan være nødvendig å stille ledende spørsmål for å i det hele tatt få svar fra vitnet.⁹¹ Det presiseres videre at det ofte vil være uskadelig og tidsbesparende dersom man bruker ledende spørsmål for å få en bekreftelse på nøytrale eller uomstridte spørsmål. Det kan også være tilfellet at vitnet ønsker å unngå å snakke om forholdet, fordi det er ubehagelig å snakke om eller fordi vedkommende

⁹¹ NUT 1969:3, s. 212 første avsnitt.

har forklart seg uriktig om dette tidligere.⁹² Det sistnevnte vil være aktuelt ved tilrettelagt avhør av barn i saker om seksuelle overgrep. Ikke bare fremstår det for de fleste barn unaturlig å snakke om seksuelle handlinger, men de kan også ha fått beskjed av gjerningspersonen om ikke å fortelle noen om det som har skjedd. Barnet kan også ha forstått at det som har skjedd er galt, og skammer seg i ettertid. For slike tilfeller vil gjerne generelle spørsmål om barnet erindrer noe som helst annet enn det som allerede er forklart, ikke tilføre forklaringen flere momenter.⁹³ Tilfellet kan også være at barnet forklarer seg om helt andre forhold som ikke er av betydning for etterforskningen av det faktiske forhold. Behovet for å opplyse sakens faktiske forhold taler for at det skal anses forsvarlig med ledende spørsmål ved tilrettelagt avhør av barn i saker om seksuelle overgrep.

Det må imidlertid følge begrensninger for hvilke spørsmål og i hvilken utstrekning det kan aksepteres ledende spørsmål ved tilrettelagt avhør av barn, selv om det av avhører kan anses forsvarlig. Dersom avhører tolker ut fra kroppsspråk og barnets forklaring at det kan ligge noe mer bak en forklaring kan det tenkes tilfeller hvor det er nødvendig å stille et ledende spørsmål. Dette må unngås så langt det er mulig. Begrunnelsen for dette er at avhører her kan overfortolke barnet, og som følge av dette legge mer i barnets forklaring enn det som er reelt. Dersom barnet blir påvirket av dette ledende spørsmål og svarer uriktig vil dette kunne legge føringer for etterforskningen som er basert på et feilaktig faktisk grunnlag. For slike tilfeller er det helt nødvendig at avhører ivaretar objektivitetsplikten ved denne forsvarlighetsvurderingen.

En av grunnene til at ledende spørsmål kan forekomme i tilrettelagt avhør er at avhørsleder, enten bevisst eller ubevisst, går inn i avhøret med en oppfatning av hvordan de faktiske forhold i saken er, og videre har et ønske om å få bekreftet dette. Ved saker om seksuelle overgrep mot barn vil ikke et slikt potensial dempes ut fra den straffbare handling sin karakter. Dette er begrunnet i den naturlige oppfatning avhørsleder vil ha i saker med slike særlige sårbare vitner og ønsket om å oppklare saken. Dersom denne oppfatningen legger føringer for eller begrenser avhører sin spørsmålsstilling i avhør kan dette i verste fall føre til en etterforskning som søker bekreftelse av en hypotese som er basert på en myte.⁹⁴ Siden tilrettelagte avhør gjerne er et av de første etterforskningskritt som gjennomføres i saker om

⁹² NUT 1969:3, s. 212 første avsnitt.

⁹³ NUT 1969:3, s. 212 første avsnitt.

⁹⁴ Rachlew 2009, «Løgnforskningens tunnellsyn», artikkel vedlagt avhandlingen, s. 8, punkt 1.5.

overgrep mot barn kan dette være særlig ødeleggende for en etterforskning. Når en sammenholder dette med Riksadvokatens føringer for prioritering og oppklaring av denne typen saker gjør dette det særlig aktuelt ved tilrettelagt avhør.⁹⁵

Det er ikke vanskelig å forstå motivasjonen for å formulere spørsmålene av en mer ledende eller lukket karakter for å finne svar på hva som har skjedd. Det er ofte snakk om alvorlige forhold med et svært sårbart offer. Når det er tydelig ut fra omfattende forskning at slike spørsmål i stor grad fører til mangelfulle eller direkte feilaktige svar fra barnet, skjerpes kravet til påtalemyndighetens objektivitetsplikt her. Avhørsleder har under tilrettelagt avhør et særskilt ansvar for mistenktes rett til rettferdig rettergang. Sammenholdt med påtalemyndighetens objektivitetsplikt vil dette være de sterkeste hensyn mot bruken av ledende spørsmål. Der de ledende spørsmål fører til at en grunnløs hypotese begrunnes og videre etterforskes, oppfyller ikke dette kravet til særlige grunner som gjør slike spørsmål forsvarlige. Objektivitetsplikten vil heller ikke være tilstrekkelig ivaretatt for slike tilfeller.

Adgangen til å stille ledende spørsmål krenker ikke i seg selv påtalemyndighetens objektivitetsplikt. For de tilfeller hvor det anses nødvendig for å få svar fra barnet og videre anses som en særlig grunn som gjør at denne type spørsmål er forsvarlig, vil slike spørsmål videre kunne støttes opp av spørsmål som utforsker alternative faktiske omstendigheter eller andre etterforskingsskritt i den videre etterforskningen. Der de videre åpne spørsmål støtter opp eller svekker mistanken ved det faktiske grunnlag vil objektivitetsplikten kunne være ivaretatt. Men vurderingen fordrer at avhørsleder er seg bevisst de utfordringer som er aktuelle både ved vurderingen av om ledende spørsmål skal stilles, og videre i hvilken utstrekning det vil være adgang for å stille barnet ledende spørsmål.

For å belyse risikoen som foreligger ved valg av spørsmålsstilling overfor barnet skal en sak fra Borgarting lagmannsrett benyttes som eksempel i det følgende.⁹⁶ Saken gjaldt en 45-årig mann som i lagmannsretten ble frikjent for alle anklager om overgrep mot datteren. Det sentrale bevis i saken var to avhør gjennomført ved Statens barnehus i Oslo av spesialutdannet politi, samt en utspørring som var foretatt av barnets fostermor. Det er kritikken som foreligger mot de tilrettelagte avhør som er i fokus, og ikke saken sin helhet.

⁹⁵ Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2019.

⁹⁶ LB-2017-4699 (Buskerudsaken), de strafferettslige spørsmål er behandlet i ankeforhandling.

I saken ble Annika Melinder, psykologiprofessor og barnepsykolog, oppnevnt for å utarbeide en sakkyndig rapport som skulle vurdere de to tilrettelagte avhørene. I sin rapport konkluderer Melinder med at avhører har et sett med informasjon som hun søker å bekrefte gjennom avhøret.⁹⁷ Hun presiserte at det i avhøret ble benyttet ledende og gjentatte spørsmål, press benyttes vekselvis med belønninger. Videre forekommer hypotetiske spørsmål og bruk av viktige personer i fornærmedes liv som referanser. Også manipulerende teknikker går igjen i avhørene. Et tema som ble sentralt i saken var måten barnet i avhør ble konfrontert med tidligere uttalelser til sin fostermor. Jentas fostermor hadde gitt jenta en bok om overgrep og omsorgssvikt. Hun stilte jenta ja- og nei- spørsmål om overgrep. Jenta har da svart ja på at faren hadde berørt hennes kjønnsorgan og at hun selv hadde berørt farens kjønnsorgan. På dette tidspunkt var jenta under åtte år og forholdene hun svarte på skal ha skjedd da hun var mellom tre og fem år.⁹⁸ Hendelsene lå altså relativt langt tilbake i tid. Jenta forklarte seg heller ikke fritt om overgrep i tilrettelagt avhør. Når avhører til slutt konfronterer jenta med de svar hun har gitt fostermoren, bekrefter jenta sine svar.⁹⁹

I denne saken var det særlig uheldig at avhører etter å ha konfrontert barnet med tidligere forklaring til fostermor, ikke forsøkte å avklare om det fantes alternative forklaringer. Som følge av dette ga avhøret indikatorer på at avhører hadde en hypotese forut for det tilrettelagte avhør, og anså avhøret som ferdig da det var funnet bekreftelse for denne hypotesen.

I retten møtte Tone Davik fra Kripos som sakkyndig vitne. Angående de ledende spørsmål og konfrontasjon uttalte hun at det ideelle alltid er en fri forklaring, men stiller spørsmål ved om det er realistisk.¹⁰⁰ Det er ikke selve oppstarten av samtalen med barnet hvor en skal forklare hvorfor barnet er i avhør som er kritisert, men heller denne typen spørsmål videre gjennom avhøret. Vurderingen av behovet for denne typen spørsmål blir dermed noe nyansert ut fra behov og utforming.

Påtalemyndighetens objektivitetsplikt ved den omtalte saken var ikke tilstrekkelig ivaretatt. Ved å utforme spørsmål av ledende eller lukket karakter hadde avhører bevisst eller ubevisst oppstilt en hypotese som hun ønsket bekreftet. Avhører hadde følgelig fraveket sin plikt til å

⁹⁷ Øystein, Helmikstøl, «Barnepsykolog med sterk kritikk mot avhør av barn», først på trykk i Tidsskrift for Norsk psykologiforening, Vol 55, nr. 12, 2017, s. 1153-57 (heretter Helmikstøl 2017).

⁹⁸ Helmikstøl 2017.

⁹⁹ Helmikstøl 2017.

¹⁰⁰ Helmikstøl 2017.

behandle saken, mistenkte og fornærmede med objektivitet for å unngå at mistenkte ble utsatt for unødig mye mistanke eller uriktig domfellelse.

Dersom hovedvekten i den totale etterforskingen skal legges på et avhør hvor det er benyttet spørsmål av denne karakter er både barnet og den mistenkte sin rettssikkerhet under press. Det er her særlig viktig at forsvarlighetsvurderingen av om ledende spørsmål skal stilles er saklig, og at objektiviteten ivaretas. Selve adgangen til å stille ledende spørsmål vil ikke føre til at objektivitetsplikten ikke er ivaretatt, det er påtalejuristens skjønnsutøvelse ved vurderingen av adgangen samt utformingen av denne type spørsmål som kan medføre at objektivitetsplikten ikke er ivaretatt.

Dersom en finner at ledende spørsmål har påvirket det første tilrettelagte avhør, vil det kunne være mulig å avhjelpe dette ved å foreta supplerende avhør av barnet.

3.7 Supplerende avhør

3.7.1 Innledning

Det følger av straffeprosessloven § 239 c at det er avhørsleder som avgjør om det skal foretas supplerende avhør. Dette kan enten besluttes fordi avhørsleder selv anser det nødvendig for å få saken tilstrekkelig opplyst, eller som følge av begjæring fra vitnet eller siktede jf. første ledd siste punkt og annet ledd.

Uavhengig av foranledningen for vurderingen tilligger det avhørsleder sin myndighet å ta denne beslutningen. Det følger av bestemmelsens første ledd at det ved vurderingen skal legges vekt på forklaringens betydning for sakens opplysning og belastningen for vitnet ved å bli avhørt igjen. Her står hensynet til sakens opplysning og hensynet til vitnet mot hverandre, og det er ikke alltid begge disse hensynene kan ivaretas fullt ut. Ved denne vurderingen kan det oppstå situasjoner som gjør det vanskelig for avhørsleder å ivareta sin lovpålagte objektivitetsplikt. Det siktes her spesielt til de tilfeller hvor en finner det vanskelig å innhente bevis som videre underbygger saken, og det første tilrettelagte avhør har begrenset bevismessig vekt.

Det har vært omdiskutert i fagmiljøet om supplerende avhør er en styrke eller er ødeleggende for etterforskingen. Det er uttalt av Riksadvokaten og Politidirektoratet at det foreligger en bred oppfatning om at flere avhør ofte er det mest hensynsfulle overfor barnet fordi det da får bedre tid til å opparbeide tillit til avhørspersonen, og i tillegg får bedre tid til å forklare om alt

det har vært utsatt for.¹⁰¹ Det vil kunne fremstå som svært unaturlig å skulle fortelle noen av sine mest intime og i mange tilfeller vanskelige opplevelser til et tilnærmet fremmet menneske. På denne måten vil det for hvert avhør fremstå stadig mer trygt for barnet å avgi forklaring rundt forholdet ettersom tilliten og relasjonen til avhører bygges opp.

Dette ble 2017 gjennomført totalt 6306 tilrettelagte avhør, hvor antallet førstegangsavhør er 5851 og antallet supplerende avhør utgjør 455.¹⁰² Riksadvokaten har fremholdt at en forklaring på det lave antallet supplerende avhør kan tenkes å være at avhørene nå er av så god kvalitet og så uttømmende, at behovet for supplerende avhør er mindre.¹⁰³ Det presiseres imidlertid videre at det fryktes at det lave antallet supplerende avhør delvis er en konsekvens av den korte normalfristen for gjennomføringen av supplerende avhør, og at gjennomføringen av supplerende avhør krever så mye ressurser at terskelen for beslutningen om gjennomføring har blitt svært høy. Dersom dette skulle være begrunnelsen for å ikke foreta supplerende avhør i saken vil det ikke bare være i direkte motstrid med hensynet til sakens opplysning, i verste fall er det også i strid med hensynet til barnets beste. Dette viser klart hvilken høy grad av objektivitet som kreves av avhørsleder ved vurderingen av om supplerende avhør skal foretas.

Det fremgår ikke av tallmaterialet hvilken andel av de supplerende avhør som er begjært gjennomført ut fra avhørsleders vurdering eller etter begjæring fra siktede eller et vitne. Da det totale antallet er lavt er det ikke grunn til å tro at det foreligger omfattende begjæringer fra siktedes forsvarer for gjennomføring av supplerende avhør. Begrunnelsen for dette kan være ulik. Det som er en uheldig konsekvens i de saker hvor det ikke foretas supplerende avhør er at de rettssikkerhetshensyn som forutsettes ivaretatt ved supplerende avhør bortfaller. Det vises spesielt til mistenkte og siktede sine rettigheter som er belyst over i punkt 3.4.

Spørsmålet er så hvilke vurderinger som ligger til grunn ved avgjørelsen av om supplerende avhør skal foretas. Straffeprosessloven § 239 c legger her opp til et tosporet system som behandles i det følgende.

¹⁰¹ Prop. 112 L (2014-2015) s. 51.

¹⁰² Rapport om saksflyt 2019, s. 36.

¹⁰³ Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør, s. 3 første avsnitt.

3.7.2 Supplerende avhør etter avhørsleders beslutning

Der supplerende avhør besluttes av avhørsleder for å få saken tilstrekkelig opplyst følger det av ordlyden i første ledd annet punktum at det skal legges vekt på «*forklaringens betydning for sakens opplysning*» og «*belastningen for vitnet ved å bli avhørt igjen*». Balansegangen er poengtert over.

I forarbeidene til bestemmelsen presiseres det at desto større belastningen av å bli avhørt igjen vil være for vitnet, desto viktigere må de spørsmålene som avhørslederen ønsker å stille for å opplyse saken være.¹⁰⁴ Barnets beste vil ofte være et sentralt hensyn i vurderingen når det gjelder etterforskning av vold og seksuelle overgrep mot barn, da det vil være en viktig del av å beskytte barnet mot videre overgrep. Dette på tross av at det vil være en belastning for barnet å bli avhørt igjen.

For disse sakene er det dermed i praksis lagt stor vekt på sakens opplysning, uten at dette i seg selv går på bekostning av barnets beste. Dette fordi en side av barnets beste her vil være beskyttelse mot den potensielle overgriperen, og ikke den påkjønning et supplerende avhør kan fremstå som alene. Det vil anses som en mindre belastning for barnet å avhøres for andre gang, siden barnet da har en relasjon og tilknytning til avhører.

Beslutning om å gjennomføre supplerende avhør fordrer at avhørsleder ivaretar objektivitetsplikten. For de tilfeller hvor spørsmålene ikke vil tilføre sakens faktiske grunnlag noe nevneverdig, skal ikke supplerende avhør foretas. Avhørsleder sin objektivitet kommer gjerne mer på spissen ved begjæring fra siktede, enn ved avgjørelse tatt på eget initiativ.

3.7.3 Supplerende avhør etter begjæring fra siktede

For det tilfellet at det er siktede som ved begjæring har bedt om at det blir tatt supplerende avhør av vitnet, skal dette foretas med mindre det etter en «*samlet vurdering, der det legges særlig vekt på siktedes rett til kontradiksjon, vil være en uforholdsmessig belastning for vitnet*». Siktedes rett til kontradiksjon er en sentral del av retten til rettferdig rettergang etter GrL § 95 og EMK art. 6. Det skal derfor mye til for å avslå siktedes begjæring.

Av bestemmelsens forarbeider følger det at dersom vitnet tidligere har forklart seg utførlig om det siktede ønsker å stille spørsmål om, vil avhørsleder kunne avslå begjæringen.¹⁰⁵ Det følger

¹⁰⁴ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til § 239 c, s. 110.

¹⁰⁵ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til § 239 c, s. 111.

videre av forarbeidet at dersom siktedes spørsmål må anses ubetydelige og det vil være svært belastende for vitnet å bli avhørt igjen, foreligger det også adgang til å avslå begjæringen. Begge alternativene baserer seg på tilfeller hvor spørsmålene ikke vil ha betydning for sakens opplysning eller ikke i særlig grad problematiserer siktede rett til rettferdig rettergang. Hensynet til sakens opplysning er her ivarettatt som følge av at spørsmålene ikke regnes som å ha noen betydning for etterforskingen. Vurderingen av spørsmålene fordrer at objektivitetsplikten ivaretas av avhørsleder. Dersom spørsmålene vil kunne ha betydning og det ikke tidligere er avgitt forklaring som omfatter disse spørsmålene vil ikke vilkåret være oppfylt.

For de tilfellene hvor siktedes spørsmål har betydning for sakens opplysning stiller dette seg annerledes. Her kan begjæringen bare avslås dersom det er «sterke holdepunkter»¹⁰⁶ for at det vil være svært belastende for vitnet med supplerende avhør. En naturlig tolkning av dette er at ikke enhver begrunnelse anses tilstrekkelig, det må være holdepunkter av en viss vekt for at begjæring skal kunne avslås.

Her kan det tenkes tilfeller hvor det ikke vil være mulig å ivareta hensynet til barnets beste og siktedes interesser fullt ut på en gang. Dette fordi det vil ha betydning for saken at siktede får stilt sine spørsmål til barnet. Siktede vil ikke få anledning til å stille disse spørsmålene dersom det foreligger slike sterke holdepunkter for at supplerende avhør vil være svært belastende for barnet. Denne vurderingen fordrer et strengt krav til avhørsleder sin objektivitet. Det er tidligere belyst at mistenkte sin adgang til å få belyst saken under det første tilrettelagte avhør er svært begrenset som følge av at hovedregelen er at mistenkte ikke skal varsles om avhøret, og følgelig ikke være representert av forsvarer.¹⁰⁷ De spørsmål som mistenkte eller siktede ikke får stilt ved tilrettelagt avhør i initialfasen av etterforskingen vil det ikke bli adgang til å få belyst på samme måte senere i straffesaksbehandlingen.

Der hensynet til barnets beste kommer i motstrid med siktedes rettigheter skal barnets interesser veie tyngst jf. Grl. § 104 og Barnekonvensjonen art. 3.¹⁰⁸ Adgangen til å avslå siktedes begjæring av supplerende avhør er et klart utslag av dette. For de tilfeller at avhørsleder finner det nødvendig å avslå begjæringen skal vedkommende innhente sakkyndig

¹⁰⁶ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til § 239 c, s. 111.

¹⁰⁷ Se punkt 3.4

¹⁰⁸ Se punkt 1.2.

vurdering før avslag fattes.¹⁰⁹ Det kreves dermed sakkyndig dokumentasjon og notoritet ved avslag av siktedes begjæring. Avhørsleder sin subjektive vurdering av belastningen supplerende avhør representerer for barnet er ikke tilstrekkelig. Ut fra ordlyden må det foreligge sterke holdepunkter, noe som vil bety at den sakkyndige vurderingen skal være i samsvar med avhørsleder sin vurdering. Hensynet til barnet som vitne står her sterkere enn både sakens opplysning og siktedes rettigheter, men avslått beskjæring må kunne dokumenteres tilstrekkelig.

Det har vist seg at avslag av siktedes begjæring om supplerende avhør reiser spørsmål som omhandler grunnleggende rettssikkerhetshensyn. Sett i lys av reglene om varsling av siktede og retten til forsvarer ved det første tilrettelagte avhør, ivaretar ikke denne adgangen påtalemyndighetens objektivitetsplikt på tilstrekkelig måte. Dersom mistenkte eller siktede under etterforskningen ikke får anledning til å belyse saken fra sitt ståsted vil dette kunne være svært uheldig for opplysningen av sakens faktiske grunnlag.

3.7.4 Supplerende avhør i forslag til ny straffeprosesslov

Det er som nevnt overfor fremholdt av Riksadvokaten at antallet supplerende avhør er lavt og at en av grunnene til dette kan være at første avhør er av så god kvalitet og så uttømmende at behovet ikke stiller seg like sterkt lengre.¹¹⁰ I forslaget til ny straffeprosesslov er det ikke i bestemmelsen om tilrettelagt avhør uttalt noe eksplisitt om reguleringen av dette, det vises imidlertid til lovutkastets § 13-7 for retten til å kreve supplerende avhør. Forslaget til ny bestemmelse behandles under.

Ved begjæring om supplerende avhør fra siktede er vurderingen foreslått inntatt i en samlebestemmelse som omfatter begjæring om etterforskingsskritt, jf. lovforslaget § 13-7.¹¹¹ Etter bestemmelsens annet ledd følger det at slik begjæring skal etterkommes når det anses *«rimelig av hensyn til vedkommendes forsvar»* eller *«for å avkrefte mistanken»*.

Forslaget til ny lovbestemmelse angir en todelt vurdering av rimelighet ut fra vedkommendes forsvar eller for å avkrefte mistanke som følge av ordlyden *«eller»*. Begge alternativene vil i praksis kunne være sammenfallende.

¹⁰⁹ Prop. 112 L (2014-2015), merknader til § 239 c, s. 111.

¹¹⁰ Punkt 3.7.1.

¹¹¹ NOU 2016:24, s. 46.

Hva som anses som «rimelig» vil basere seg på begjæringens begrunnelse og forholdene for øvrig. Denne rimelighetsvurderingen skal anses bred, hvor det blant annet kan tas hensyn til forholdet mellom de ressurser som kreves for å gjennomføre etterforsningskrittet, og betydningen undersøkelsene vil kunne ha for mistenktes sak.¹¹² Det er tidligere belyst hvilke ressurser som kreves for supplerende avhør som følge av at samme avhører som hovedsak skal benyttes, og den øvrige ressursknapphet som foreligger for slike saker. Dette vil være veiledende for vurderingen av supplerende avhør. Ressurshensyn vil ha mindre betydning dersom begjæringen er begrunnet i sterke kontradiktoriske grunnlag.

Vurderingen av hva som tilfredsstillende «betydningen undersøkelsene vil kunne ha for mistenktes sak» vil være noe sammenfallende som någjeldende vurdering av fremsatt begjæring fra siktede etter straffeprosessloven § 239 c tredje ledd.¹¹³ Det vises her særlig til hvilke spørsmål som anses egnet til å opplyse saken og ikke går på bekostning av det sårbare vitnet.

Der det begjæres supplerende avhør begrunnet i «hensynet til vedkommendes forsvar» vil dette i stor grad også være sammenfallende med någjeldende regulering av begjæring fremsatt av siktede om supplerende avhør, da dette vil basere seg på om spørsmålene vil tilføre sakens opplysning noe nytt. Dette behandles dermed ikke mer utførlig her.

Når det gjelder alternativet «å avkrefte mistanken» retter dette seg i større grad mot någjeldende straffeprosesslov § 241 første ledd enn de særregler som gjelder for tilrettelagt avhør. Når det i bestemmelsen vises til begjæring om «rettergangsskritt» vil dette kunne være supplerende avhør. Ved vurderingen er det sentralt om det er en mulighet for at det begjærte etterforsningskritt alene eller sammen med andre opplysninger kan lede til at mistanken fjernes eller reduseres.¹¹⁴

Vurderingen vil være noe sammenfallende med dagens vurdering ved begjæring om supplerende avhør fra siktede. Bestemmelsen legger imidlertid i større utstrekning vekt på muligheten spørsmålet har for opplysningen av sakens faktiske grunnlag. Når de spørsmål som ønskes stilt vitnet ved supplerende avhør kan vurderes opp mot muligheten for at

¹¹² NOU 2016:24, merknader til § 13-7, s. 596.

¹¹³ Se punkt 3.7.3.

¹¹⁴ NOU 2016:24, merknader til § 13-7, s. 596 jf. Rt. 1994 s. 638.

mistanken fjernes eller reduseres, legger en opp til at vurderingen i større grad skal ivareta hensynet til siktede enn ved någjeldende regler.

Endringen som er foreslått angående de supplerende avhør gir klare indikasjoner på at en ønsker at hensynet til rettferdig rettergang skal ilegges tyngre vekt. Det er ikke i forslaget uttalt at behovet stammer fra manglende objektivitet hos påtalemyndigheten ved vurderingene, men et behov for endringer er tydelig. De foreslåtte reglene for supplerende avhør ivaretar påtalemyndighetens objektivitetsplikt i større grad enn någjeldende regelverk.

Når påtalemyndigheten har gjennomført de etterforskingsskritt de finner hensiktsmessige anses etterforskningsperioden for over, og spørsmålet om påtaleavgjørelse blir aktuelt.

4 Tiltalebeslutning

4.1 Innledning

Formålet med etterforskingen er blant annet å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å kunne avgjøre om det er grunnlag for å utferdige tiltalebeslutning jf. strpl. § 226 bokstav a. Det avgrenses i det følgende fra de andre positive påtalevedtakene samt de negative.

Som vi har sett over stiller påtalemyndighetens objektivitetsplikt krav til innhenting av de bevis som skal danne grunnlag for påtalevedtaket. Men objektivitetsplikten er også en norm for påtalemyndighetens vurdering av de faktiske opplysninger.¹¹⁵

4.2 Bevisvurderingen ved utforming av tiltalebeslutning

Det følger av straffeprosessloven § 249 at påtalemyndigheten skal avgjøre om det skal utferdiges tiltalebeslutning *«så snart saken er tilstrekkelig forberedt til det»*. Når påtalemyndigheten skal vurdere skyldspørsmålet og straffesakens utfall skal vurderingen tas på bakgrunn av det etterforskningsmaterialet som foreligger. Selve tiltalebeslutningen markerer overgangen til den rettslige fasen, gjerne omtalt som pådømmelses- eller iretteføringsstadiet i straffesaken.¹¹⁶

En tiltalebeslutning er skyldkonstaterende fra påtalemyndighetens side ved at det tas sikte på en straffereaksjon. På denne måte forutsetter loven, og påtalemyndigheten pretenderer, at det

¹¹⁵ Kjelby, «Påtalerett», s. 279, punkt 3.2.

¹¹⁶ Kjelby, «Påtalerett», s. 51, punkt 1.

strafferettslige beviskravet er oppfylt.¹¹⁷ I denne vurderingen er det av Mæland-utvalget presisert at tolkningen av de foreliggende bevis ikke kan begrenses for å få frem relevante argumenter som kan tale for et bestemt resultat, og politiet kan heller ikke unnlate å tolke et bevis av frykt for at tolkningsresultatet kan avkrefte eller svekke mistanken i saken.¹¹⁸ Objektivitetsplikten ligger latent ved disse presiseringer.

Det er av Asbjørn Strandbakken poengtert at det ikke er tilstrekkelig at vedkommende tjenestemann er overbevist om tiltaltes skyld. Det må foreligge bevis som er egnet til å overbevise retten om at det ikke foreligger tvil.¹¹⁹ Som følge av at det er etterforskningsmaterialet som er grunnlaget for vurderingen, er det avgjørende at det foreliggende materialet oppfyller det strafferettslige beviskravet. Dette er i tråd med langvarig retts- og påtalepraksis.¹²⁰

Det følger av enstemmig praksis og juridisk teori at det strafferettslige beviskrav anses å være at *«enhver rimelig og fornuftig tvil skal komme tiltalte til gode»*.¹²¹ En naturlig tolkning av ordlyden tilsier at ikke enhver tvil skal kunne komme tiltalte til gode. Det kan ikke ut fra en ordlydsfortolkning oppsettes en høy terskel for tvilen tilknyttet sakens bevis. Det er av betydning for vurderingen at det ikke stilles krav om at hvert enkelt moment som inngår i bevisvurderingen skal være bevist utenfor enhver rimelig tvil.¹²² Kravet gjelder for rettsfakta, altså det faktiske grunnlag som er nødvendig og tilstrekkelig for rettens avgjørelse av skyldspørsmålet som følge av straffbarhetsvilkårene.¹²³

For bevisvurderingen må objektivitetsplikten anses å ligge latent bak de over nevnte føringer. Dette gjør seg spesielt gjeldende overfor den påtalejurist som også har vært avhørsleder ved tilrettelagte avhør i saken. Der det i andre saker i stor grad er politiet som innhenter etterforskningsmaterialet og fremlegger dette for ansvarlig påtalejurist, har avhørsleder vært ansvarlig og til stede ved det tilrettelagte avhør. Problemstillingen er belyst ved vurderingen av avhørsleder sin rolle som representant for påtalemyndigheten under punkt 3.5.2, dette gjør seg særlig gjeldende i bevisvurderingen ved påtaleavgjørelse om tiltalebeslutning. For

¹¹⁷ Kjelby, «Påtalerett», s. 54, punkt 3.

¹¹⁸ Mæland-utvalget var oppnevnt for å granske straffesakene mot Fritz Moen, NOU 2007:7, s. 95, punkt 4.2.

¹¹⁹ Asbjørn Strandbakken, «Uskyldspresumsjonen», s. 591.

¹²⁰ Kjelby, «Påtalerett», s. 58, punkt 4.2.

¹²¹ Blant annet Rt. 2005 s. 1353, avsnitt 14.

¹²² Rt. 2013 s. 1254, avsnitt 78.

¹²³ Øyen, «Straffeprosess», s. 447.

vedkommende vil det være helt nødvendig å se etterforskningsmaterialet rent objektivt, slik at også en domstol vil kunne overbevises.

Beviskravene er de samme i alle typer straffesaker, uavhengig av fornærmedes alder. I sedelighetssaker mot barn er den typiske utfordringen at det kun er barnet som sitter inne med all sentral informasjon. Dette er ikke karakteristisk kun for disse typetilfellene, men det er her i mange tilfeller spesielt utfordrende å få en detaljert, nøyaktig og nøytral utspørring av barnet angående det anmeldte forhold. Når det skal utferdiges en tiltalebeslutning av påtalemyndigheten er dette forhold som vanskeliggjør bevisvurderingen.

Når det gjelder objektivitet er det av flere teoretikere fremhevet at prinsippet i praksis kan være vanskelig å etterleve for etterforskeren. Andenæs poengterer at dersom etterforskeren har gjort seg opp en mening om saken, er det ikke mer enn menneskelig at vedkommende arbeider ut fra interessen av å få dette bekreftet.¹²⁴ Når etterforskeren står ved avslutningen av en etterforskning av overgrep mot barn, vil det være overraskende om dette ikke er egnet til å vekke følelser i vedkommende. Objektivitetsplikten er av Myhrer fremholdt som særlig vanskelig der etterforskningen påkaller sterke følelser hos etterforskeren.¹²⁵

For den videre utredningen belyses bevisvurderingen ved de tilrettelagte avhør, for de tilfeller hvor det foreligger andre bevis i saken skal disse også være omfattet i vurderingen av om beviskravet er oppfylt. Beviskravet retter seg således her mot om det foreligger «rimelig eller fornuftig tvil» som skal komme tiltalte til gode ut fra de tilrettelagte avhør i saken.

Hvor konkrete og etterprøvbare forklaringene om overgrep som foreligger fra et tilrettelagt avhør av barn er, vil kunne variere stort. For de tilfeller hvor barnet forteller om overgrep i avhør er det ikke alltid like lett å identifisere at det er nettopp overgrep det er snakk om. Særlig fra små barn vil en kunne få uttalelser som kan tolkes på mange måter, og som vanskelig kan fastsettes at stammer fra virkeligheten eller barnets fantasi. For tilfeller som beskrevet her vil det i de fleste saker foreligge så mye tvil at beviskravet ikke kan anses oppfylt. Et eksempel på dette kan utledes fra den omtalte Buskerudsaken omtalt i avhandlingens punkt 3.6.2 angående bruken av ledende spørsmål. Her hadde barnet fortalt at faren hadde tatt på hennes kjønnsorgan og hun hadde tatt på hans. Ut fra denne forklaringen

¹²⁴ Johs. Andenæs, «Norsk straffeprosess», s. 257.

¹²⁵ Tor-Geir Myhrer, «Kvalitet i etterforskningen», PHS Forskning 2015:1, 2015, s. 108.

kan ulike hendelser tenkes, hvor ikke alle vil kategoriseres som et seksuelt overgrep. I en bevisvurdering som i hovedsak retter seg til denne forklaringen er det viktig at påtalejuristen opptrer objektivt ved sin vurdering, spesielt der vedkommende har vært avhørsleder ved det tilrettelagte avhør.

Når barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saksbehandlingen betyr ikke dette at barnet skal overtolkes, men at det skal høres. Dette hensynet er ivaretatt så lenge barnet er hørt under avhør og det tillegges vekt i den senere vurderingen. De momenter som kan tale mot mistanken i saken skal også utforskes, og alternative tolkninger skal belyses. Dette er nettopp kjernen av objektivitetsplikten. Både momenter som styrker og svekker mistanken i saken skal vektlegges i den avsluttende bevisvurderingen. Ved at påtalemyndigheten belyser både det som taler for og mot mistenkte vil retten til rettferdig rettergang i større utstrekning være ivaretatt. Særlig der bevisvurderingen er basert på en ensidig etterforskning, som er fulgt opp av en vurdering hvor objektivitetsplikten ikke er tilstrekkelig ivaretatt, svekker dette retten til en rettferdig rettergang. Disse kravene til etterforskningen er dermed med på å begrense muligheten for at påtalemyndighetens objektivitet marginaliseres ved påtaleavgjørelsesstadiet.

Selv om både påtalejurister, dommere og lekdommere har en forståelse av hva som kreves av bevisene som fremlegges, kan både tolkningen og bevisvurderingen slå ulikt ut. Det foreligger ingen publisert rettspraksis som konstaterer at påtalemyndighetens objektivitetsplikt ikke er ivaretatt ved utforming av tiltalebeslutning. Selv om dette ikke isolert sett er poengtert, vil en nedsubsumering av retten kunne trekke i den retning. En nedsubsumering kan imidlertid også basere seg på andre grunner, og det er dermed ikke mulig å konstatere en tydelig svekkelse av påtalemyndighetens objektivitetsplikt her.

Det er ved fremstillingen av reglene for utforming av tiltalebeslutning og de utfordringer som foreligger ved saker om seksuelle overgrep mot barn, vist at påtalemyndighetens objektivitetsplikt settes på prøve ved bevisvurderingen.

5 Vurdering

Det er i avhandlingen belyst noen utfordringer ved ivaretagelsen av påtalemyndighetens objektivitetsplikt under etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn.

Redegjørelsen er generell, og utfordringene vil være ulike og slå ulikt ut for hver enkelt sak som etterforskes. Den enkelte representant fra påtalemyndigheten vil også kunne oppleve

ivaretagelse av objektivitetsplikten ulikt. Det som fremstår som helt naturlig for noen, vil kunne være en utfordring for andre.

Astrid Johanne Pettersen er leder ved Statens barnehus i Oslo. Hun har uttalt at justissektoren de siste ti årene har arbeidet hardt for å utvikle og bedre kvaliteten på avhør av barn og unge. Hun poengterer at ordningen med tilrettelagte avhør fra oktober 2015 er et skritt i riktig retning.¹²⁶ Det er av forsvarsadvokat Nora Hallén i dette henseende uttalt at tidligere ordning med at avhør av barn ble gjennomført av en dommer, kontra påtaleansvarlig, førte til at avhørene var mer nøytrale. Hun fremholder også at flere avhør ble stanset hvis dommeren mente at man ikke skulle presse barnet lengre.¹²⁷ Uttalelsene gir klare holdepunkter for at ordningen med tilrettelagt avhør både har sine fordeler og ulemper.

Når en ved gjentatte anledninger blir minnet om mørketallene for vold og overgrep mot barn, er det helt naturlig at representantene fra påtalemyndigheten ønsker å få frem hendelsesforløpet i de sakene som det faktisk åpnes etterforskning i. Dersom samfunnet skulle miste tilliten til rettssystemet som følge av manglende objektivitet hos politiet eller uforsvarlig saksbehandling, vil en konsekvens av dette være at slike saker i mindre grad anmeldes.

Under etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn er det viktig at objektivitetsplikten aktivt ivaretas av påtalejurist på saken for at siktedes integritet ivaretas. Dette behovet eksisterer allerede ved iverksettelse av etterforskning. I avhandlingens punkt 2.2 er det belyst at det straffbare forholdets alvorlighet sammenholdt med retningslinjer for prioriteringer av denne sakstypen oppstiller en regel som ligger tett opp mot en etterforskningsplikt her. En slik praksis vil kunne ha en risiko for at de mistenkte ved disse forholdene utsettes for unødige påkjenninger og mistanke. Dette som følge av at det foreligger en praksis som indikerer at etterforskning alltid skal finne sted, på tross av at det her foreligger et krav om «rimelig grunn»¹²⁸ for undersøkelse av det anmeldte straffbare forhold. Det er her viktig at ansvarlig påtalejurist på saken er seg bevisst disse vilkårene ved beslutning om å iverksette etterforskning. Dersom denne vurderingen ikke ivaretar kravet som følger av påtalemyndighetens objektivitetsplikt vil dette krenke siktedes rettigheter.

¹²⁶ Helmikstøl 2017.

¹²⁷ Helmikstøl 2017.

¹²⁸ Jf. strpl. § 224 første ledd.

På samme måte som i etterforskningen totalt sett skal beslutningen om å gjennomføre etterforskingsskritt begrunnes i en opplysning av sakens faktiske forhold. Beslutningens mål skal baseres på innhenting og sikring av pålitelig og objektiv informasjon i saken. Påtalemyndighetens objektivitetsplikt skal gjennomsyre innhenting av etterforskingmateriale ved at både informasjon som taler for og mot mistanken i saken skal undersøkes. Ved beslutningen om å gjennomføre tilrettelagt avhør av barnet heftes vurderingen her med den samme risiko som ved iverksetting av etterforskning. Vurderingen av hva som skal anses som «rimelig grunn» til å beslutte etterforskingsskritt er ilagt de samme føringer som etter straffeprosessloven § 224 første ledd. Det er viktig at det ikke er barnet som alene skal være ansvarlig for å opplyse sin sak, men at det foretas en etterforskning som totalt sett ivaretar barnet og legger opp til at saksbehandlingen foregår innenfor trygge rammer. Når det er gjort funn som tyder på at barnet avhøres i tilnærmet alle saker hvor det iverksettes etterforskning av seksuelle overgrep, vil dette føre til at hensynet til barnets beste ikke alltid ivaretas tilstrekkelig. Dersom et tilrettelagt avhør foretas uten å tilstrekkelig ivareta hensynene til barnet vil avhøret kunne bære preg av dette. Den videre etterforskningen basert på et slikt avhør vil kunne medføre at det foretas uheldige avgrensninger i sakens opplysning, eller at opplysningen av det straffbare forhold er basert på et uriktig grunnlag. Objektivitetsplikten vil ved slike tilfeller ikke være tilstrekkelig ivaretatt, og det er dermed viktig at ansvarlig påtalejurist er seg bevisst denne risikoen.

Det er i avhandlingen belyst utfordringer og fallgruver ved avhørsleder og avhører sin ivaretagelse av objektivitetsplikten ved etterforskning av seksuelle overgrep mot barn. Sett opp mot at norsk politi generelt sett innehar stor tillit i befolkningen, vil dette kunne ha betydning for hvordan den totale etterforskning vurderes av sakens aktører. Andenæs har fremholdt at politiets tillit er et tegn på et samfunn uten store motsetninger og konflikter. Men han presiserer at dersom tilliten er uforbeholden kan den sette rettssikkerheten på prøve.¹²⁹ Den enkeltes tillit til politiet vil kunne begrenses dersom tillitten svekkes ved enkelte sakstyper. Når avhørsleder og avhører som straffesakens sentrale aktører ved etterforskning er påvirket både av ressurspress og en ensformig arbeidsmengde settes objektivitetsplikten på prøve. Det vil her kunne være en risiko for at påtalemyndighetens generelt uforbeholdne tillit i befolkningen vil kunne forspilles. Ved behandlingen av saker om seksuelle overgrep mot barn

¹²⁹ Ulf Andenæs, «Vi tror det beste om politiet», kommentar i Aftenposten morgen, 13.09.2001, s. 11.

er det helt essensielt at påtalemyndigheten er bevisst de utfordringer som foreligger her, for å kunne ivareta objektivitetsplikten.

Ved gjennomføringen av det tilrettelagte avhør er det i avhandlingens punkt 3.6 belyst utfordringer ved selve spørsmålsstillingen i tilrettelagt avhør. Balansegangen mellom å forklare barnet hva avhøret dreier seg om, sett opp mot det generelle forbudet mot bruk av ledende spørsmål er særlig vanskelig ved avhør av barn. Det er som følge av dette særlig viktig at påtalemyndighetens representanter ved avhøret er seg selv bevisst den påvirkning de har på avhøret, både bevisst og ubevisst. Viktigheten av at objektivitetsplikten ivaretas er her helt grunnleggende som følge av at den videre etterforskningen i stor grad baseres på det første tilrettelagte avhør av barnet. Dersom ledende spørsmål foretas i større utstrekning enn det foreligger adgang til ut fra forsvarlighetsvurderingen vil dette kunne medføre at tilliten til politiet svekkes i samfunnet. Dette gjelder ikke bare ved saker om seksuelle overgrep mot barn, med ved alle avhør som foretas etter særreglene.

Ved supplerende avhør er det som nevnt i punkt 3.7 anledning til å stille ytterligere spørsmål av betydning for sakens opplysning. Dette kan både føre til at de opplysninger som allerede er gitt underbygges, eller at det anmeldte forhold opplyses i større utstrekning. Et slikt avhør vil dermed styrke sakens opplysning. Slike avhør er imidlertid i veldig liten grad gjennomført. Bakgrunnen for dette er som fremholdt noe uklar. Viktigheten av avhørsleder sin objektivitet er utvilsomt et viktig element her, da en beslutning om å nekte supplerende avhør vil kunne ha betydelige konsekvenser for mistenkte i saken. For saker hvor tiltalte under hovedforhandling ikke har fått stilt sine spørsmål vil retten til rettferdig rettergang etter Grl. § 95 og EMK art. 6 komme på spissen, og særlig hensynet til kontradiksjon i saken. Dette er sentrale hensyn som det i stor grad tilligger påtalemyndigheten å ivareta ved behandlingen av saken.

Den sentrale utfordring ved ivaretagelse av objektivitetsplikten ved påtaleavgjørelsesstadiet i etterforskningen er særlig den omtalte to-trinnkontrollen som mangler her.¹³⁰

Objektivitetsplikten er svekket for denne vurderingen som følge av at det er avhørsleder ved det tilrettelagte avhør som skal foreta bevisvurderingen ved utforming av tiltalebeslutning.

¹³⁰ Se punkt 4.2.

Viktigheten av at påtalemyndighetens objektivitetsplikt ivaretas under etterforskning av saker om seksuelle overgrep er med dette tydelig. Etter en gjennomgang av de regler som er sentrale ved etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn anses påtalemyndighetens objektivitetsplikt i noen grad ivaretatt. Reglene legger imidlertid i stor grad opp til at den enkelte påtalejurist skal ivareta prinsippet ved sin skjønnsutøvelse. Dette medfører i seg selv en risiko for ivaretagelse av prinsippet. Videre foreligger det en mulighet for at hensynet til barnets beste ilegges for mye vekt i etterforskningen ved at barnets forklaring overfortolkes eller tillegges subjektive tolkningsmomenter. Denne risikoen avhjelpes av kravene som stilles til avhørsleder og avhører. Risikoen belyser behovet for at objektivitetsplikten ivaretas, noe reglene i seg selv gir tidvis begrensede føringer for.

Det er også gjort funn i avhandlingen av at mistenkte og siktedes rettigheter flere steder under etterforskningen ikke er ilagt tilstrekkelig vekt, og at påtalemyndighetens objektivitetsplikt følgelig ikke er tilstrekkelig ivaretatt.¹³¹ Dette må anses som en svakhet ved etterforskningen. Dette som følge av at objektivitetsplikten anses som en viktig rettssikkerhetsgaranti, som skal veie opp for den sterkere posisjonen som påtalemyndigheten har overfor mistenkte som part i saken.¹³² Dette befinner seg i kjerneområdet for påtalemyndighetens objektivitetsplikt under etterforskningen, og må ilegges betydelig vekt i vurderingen av pliktens ivaretagelse.

Det er ut fra vurderingen av reglene vanskelig å gi en entydig konklusjon på avhandlingens problemstilling. Konklusjonen er dermed at påtalemyndighetens objektivitetsplikt ivaretas i varierende grad ved etterforskningen av saker om seksuelle overgrep mot barn.

¹³¹ Se punkt 3.4.

¹³² Kjelby, «Påtalerett», s. 278, punkt 3.1.

6 Kilder

6.1 Lover og konvensjoner

Lover

<i>Navn - forkortelse</i>	<i>Fullstendig tittel</i>
Barnevernloven – bvl.	Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.
Menneskerettsloven – mrl.	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (EMK inkorporert).
Straffeloven – strl.	Lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28.
Straffeprosessloven – strpl.	Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 26.

Konvensjoner

<i>Navn – forkortelse</i>	<i>Fullstendig tittel</i>
Barnekonvensjonen	United Nations Convention on the Rights of the Child, av 20. november 1989 (FNs Barnekonvensjon).
EMK	The European Convention on Human Rights, av 4. november 1950.

6.2 Forarbeider og andre publikasjoner fra det offentlige

Navn – forkortelse *Fullstendig tittel*

Forarbeider

NOU 2007:7	NOU 2007:7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie, 25.06.2007.
NOU 2016:24 Forslag til ny straffeprosesslov	NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov, 03.11.2016.
NUT 1969:3	NUT 1969:3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffelovskomiteen (Komiteen til revisjon av straffeloven), juni 1969.
Prop. 141 L (2009-2008)	Prop. 141 L (2009-2008) Endringer i straffeprosessloven mv., 11.06.2010.
Prop. 112 L (2014-2015)	Prop. 112 L (2014-2015) Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner), 24.04.2015.
Prop. 169 L (2016-2017)	Prop. 169 L (2016-2017) Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre), 01.09.2017.

Forskrifter

Forskrift om tilrettelagt avhør	Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner (tilrettelagt avhør) nr. 1098 av 24.09.2015.
Påtaleinstruksen	Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) nr. 1679 av 28.06.1985.

Rundskriv og lignende

<i>Navn – forkortelse</i>	<i>Fullstendig tittel</i>
Direktiv og retningslinjer for tilrettelagt avhør	Riksadvokatens direktiv og retningslinjer for tilrettelagt avhør av 21.10.2015 (RA-2015-483).
Riksadvokatens mål og prioriteringer for 2016	Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2016, mål og prioriteringer for 2019.
Riksadvokatens mål og prioriteringer for 2019	Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2019, mål og prioriteringer for 2019.
Riksadvokaten om status og behovet for regelendringer ved tilrettelagt avhør	Riksadvokaten, «Tilrettelagt avhør: Status. Behovet for regelendringer», Brev fra Riksadvokaten til Justis- og beredskapsdepartementet av 21.03.2018.
Rundskriv om etterforskning	Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999, om etterforskning.

6.3 Rettspraksis

Høyesterettspraksis

Dom inntatt i Rt. 1992 s. 569.

Dom inntatt i Rt. 2000 s. 2142.

Dom inntatt i Rt. 2005 s. 1353.

Dom inntatt i Rt. 2013 s. 1254.

Underrettspraksis

Borgarting lagmannsrett, LB-2017-4699 (Buskerudsaken).

6.4 Litteratur

<i>Navn – forkortelse</i>	<i>Fullstendig tittel</i>
---------------------------	---------------------------

Juridisk litteratur

Andenæs, «Norsk straffeprosess»	Andenæs, Johs., «Norsk straffeprosess», 4. utgave, samlet utgave med Tor-Geir Myhrer, 2009, Universitetsforlaget.
Eckhoff, 2001	Torstein Eckhoff, «Rettskildelære», 5. utgave, 2001, Universitetsforlaget.
Kjelby, «Påtalerett»	Gert Johan Kjelby, «Påtalerett», 2. utgave, 2019, Cappelen Damm Akademisk.
Rachlew, 2009	Rachlew, Asbjørn, «Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte tiltak», doktorgradsavhandling ved Det juridiske fakultet UiO, 2009.
Robberstad	Anne Robberstad, «Bistandsadvokaten», 3. utgave, 2014, Universitetsforlaget.
Strandbakken, «Uskyldspresumsjonen»	Asbjørn Strandbakken, «Uskyldspresumsjonen – in dubio pro reo», 1. utgave, 2003, Fagbokforlaget.

Øyen, «Straffeprosess» Ørnulf Øyen, «Straffeprosess», 1. utgave, 2016, Fagbokforlaget.

Artikler ol.

Andenæs, «Vi tror det beste om politiet» Andenæs, Ulf, «Vi tror det beste om politiet, Aftenposten morgen, 13.09.2001.

Davik og Langballe 2013 Davik, Tone og Langballe Åse, «Du får bare gjøre så godt du kan ...» Utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder, Lov og rett nr. 52, 2013.

Helmikstøl 2017 Helmikstøl, Øystein, «Barnepsykolog med sterk kritikk mot avhør av barn, Tidsskrift for Norsk psykologiforening, vol. 55, nr. 12, 2017 s. 1153-1157.

Myhrer, «Kvalitet i etterforskningen» Myhrer, Tor-Geir, «Kvalitet i etterforskningen», PHS Forskning 2015:1, 2015.

Lovkommentar på Rettsdata

Norsk lovkommentar til straffeprosessloven Skaflem, Ingolf, Norsk lovkommentar på Rettsdata, Straffeprosessloven, sist hovedrevidert 01.11.2016, Note 1807 til straffeprosessloven § 224.

6.5 Nettbaserte kilder

Dato sist besøkt *Fullstendig referanse* *Nettside: URL-adresse*

Statistikk og undersøkelser

15. 12.2019 Rapport fra arbeidsgruppe som har sett på saksflyt i saker som gjelder overgrep mot barn av 1. februar 2019. Oppnevnt av Justis- og beredskapsdepartementet 26. juli 2018. https://www.regjeringen.no/contentassets/987bdb793d564c418124715ada863e1d/saksflyt-rapport_jd2019.pdf

15.12.2019 Statistikknotat fra Politidirektoratet, Tilrettelagte avhør foretatt i 2017 av 21.02.2017. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/tilrettelagt-avhor/tilrettelagte-avhor-2017.pdf>

15.12.2019 Statistikknotat fra Politidirektoratet, Tilrettelagte avhør foretatt i 2018 av 02.04.2019. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/tilrettelagt-avhor/tilrettelagte-avhor-2018.pdf>

Annet

15.12.2019 Det norske akademis ordbok. <http://www.naob.no/ordbok/objektivitet>

15.12.2019 Politiets aksjon «Ikke alle hemmeligheter skal holdes», 2016. <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2017/12/08/ikke-alle-hemmeligheter-skal-holdes/>

